

Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15

Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

ISBN 978-952-263-031-5 (nid.)
ISBN 978-952-263-032-2 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0327 (painettu)
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:15

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
23.3.2011

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmä Puheenjohtaja: Kirsi Kangaspunta Sihteerit: Ulla-Jill Karlsson, Elise Virnes, Harry Pulliainen</p>	<p>Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>	
	<p>Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>	
	<p>Toimielimen asettamispvm 1.9.2010</p>	<p>Dnro 68/040/2010</p>
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet (Strategiska mål för att utveckla livslång handledning)</p>		
<p>Julkaisun osat Muistio ja liitteet</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 1.9.2010 Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä on</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. laatia 28.2.2011 mennessä ehdotus kansalliseksi elinikäisen ohjauksen strategiaksi, joka käsittää kaikkien kouluasteiden ja -muotojen sekä työ- ja elinkeinohallinnon ja työelämän tarjoamat tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut elinikäisen opiskelun ja oppimisen näkökulmasta, 2. laatia ehdotukset elinikäisen ohjauksen strategian toimeenpanemiseksi sekä 3. tukea ja edistää kansallista, alueellista ja paikallista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistyötä sekä vahvistaa hallinnonalojen ja eri toimijoiden yhteistyötä. <p>Työryhmä selvitti tätä väliraporttia varten, mitkä tällä hetkellä ovat elinikäisen ohjauksen toteutumisen ongelmia ja kiireisimpiä kehittämistarpeita ja määritteli tältä pohjalta viisi strategista tavoitetta. Työryhmä tekee jo tässä vaiheessa myös esityksiä strategisten tavoitteiden toteutumisen edellyttämistä toimenpiteistä.</p> <p>Työryhmä katsoo, että elinikäisen ohjauksen toteutuminen edellyttää seuraavien strategisten tavoitteiden toteutumista:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ohjauspalveluja on tasapuolisesti saatavissa ja ne vastaavat yksilön tarpeita 2. Yksilölliset uranhallintataidot vahvistuvat 3. Ohjaustyötä tekevillä on tehtävien edellyttämä osaaminen 4. Ohjauksen laatu järjestelmiä kehitetään 5. Ohjaus toimii koordinoituna kokonaisuutena <p>Työryhmä toivoo ehdotusten herättävän keskustelua ja on varautunut työstämään ehdotuksia edelleen tästä väliraportista saadun palautteen pohjalta.</p>		
<p>Avainsanat ammatinvalinnanohjaus, opinto-ohjaus, oppilaaohjaus, urasuunnittelu, tieto, neuvonta ja ohjaus, elinikäinen ohjaus</p>		
<p>Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15</p>	<p>ISSN-L 1799-0327 1799-0327 (painettu) 1799-0335 (PDF)</p>	<p>ISBN 978-952-263-031-5 (nid.) 978-952-263-032-2 (PDF)</p>
<p>Kokonaissivumäärä 41</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja Kopijyvä Oy</p>		<p>Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
23.3.2011

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
Ordförande: Kirsi Kangaspunta Sekreterare: Ulla-Jill Karlsson, Elise Virnes, Harry Pulliainen	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av 1.9.2010	Dnro 68/040/2010	
Publikation (även den finska titeln) Strategiska mål för att utveckla livslång handledning (Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet)			
Publikationens delar Promemoria och bilagor			
Sammandrag <p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 1 september 2010 en samarbetsgrupp kring Livslång handledning, som fick i uppgift att</p> <ol style="list-style-type: none">senast den 28 februari 2011 utarbeta ett förslag till nationell strategi för livslång handledning, som omfattar alla utbildningsstadier och -former och som med utgångspunkt i livslånga studier och ett livslångt lärande ska ge tillgång till samtliga informations- rådgivnings- och handledningstjänster som erbjuds inom arbets- och näringslivet,utarbeta förslag till verkställandet av strategin för livslång handledning samtstödja och främja utvecklingsarbetet kring informations- rådgivnings- och handledningstjänsterna på nationell, regional och lokal nivå samt stärka ett sektorövergripande samarbete mellan olika förvaltningsområden och aktörer. <p>Inför föreliggande mellanrapport har arbetsgruppen utrett vilka problem genomförandet av en livslång handledning står inför och vilka som är de mest brådskande utvecklingsbehoven, och på den grunden slagit fast fem strategiska mål. Redan i detta skede presenteras dessutom förslag till nödvändiga åtgärder för att uppnå de strategiska mål som ställts upp.</p> <p>Arbetsgruppen anser att genomförandet av livslång handledning förutsätter förverkligandet av följande strategiska mål:</p> <ol style="list-style-type: none">Handledningstjänsterna ska fördelas jämnt och svara mot individuella behovIndividuell kompetens att hantera karriärvägar ska stärkasDen handledande personalen ska ha den kompetens uppgiften kräverUtveckling av kvalitetssystem för handledningenHandledningen ska utgöra en koordinerad helhet <p>Inom arbetsgruppen hoppas vi att förslagen ska väcka debatt, och är beredda på att arbeta vidare på dem utgående från den respons vi får.</p>			
Nyckelord yrkesvägledning, studie- och yrkesorientering, elevhandledning, karriärvägledning, information, rådgivning och handledning, livslång handledning			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:15	ISSN-L 1799-0327 1799-0327 (Print) 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-031-5 (hft.) 978-952-263-032-2 (PDF)	
Sidoantal 41	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Kopijyvä Oy		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 1.9.2010 Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän. Yhteistyöryhmän asettamista valmisteltiin yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui johtaja Kirsi Kangaspunnan yhteistyöryhmän puheenjohtajaksi. Varapuheenjohtajaksi opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui ylitarkastaja Helena Kasurisen työ- ja elinkeinoministeriöstä. Jäseniksi nimitettiin seuraavat henkilöt: Inspektör för bildningsväsendet Carola Bryggman, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, sivistystoimentarkastaja Asko Jaakkola, Kaakkois-Suomen ELY-keskus, ylitarkastaja Helena Kasurinen, työ- ja elinkeinoministeriö, vastaava asiantuntija Miika Kekki, Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO, kehittämisspäällikkö Markku Liljeström, SAK ry / Elinikäisen oppimisen neuvosto, kehittämisneuvos Harri Martikainen, sisäasiainministeriö, opetusneuvos Juhani Pirttiniemi, Opetushallitus, sovelluspäällikkö Laila Puranen, Opetushallitus, neuvotteleva virkamies Pirjo Sarvimäki, sosiaali- ja terveysministeriö, neuvotteleva virkamies Jaana Walldén, opetus- ja kulttuuriministeriö. Työryhmän sihteereinä toimivat neuvotteleva virkamies Ulla-Jill Karlsson ja opetusneuvos Elise Virnes opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä neuvotteleva virkamies Harry Pulliainen työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Yhteistyöryhmän tehtävänä on

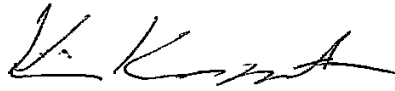
- 1 laatia ehdotus kansalliseksi elinikäisen ohjauksen strategiaksi, joka käsittää kaikkien kouluasteiden ja -muotojen sekä työ- ja elinkeinohallinnon ja työelämän tarjoamat tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut elinikäisen opiskelun ja oppimisen näkökulmasta
- 2 laatia ehdotukset elinikäisen ohjauksen strategian toimeenpanemiseksi
- 3 tukea ja edistää kansallista, alueellista ja paikallista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistyötä sekä vahvistaa hallinnonalojen ja eri toimijoiden yhteistyötä.

Työryhmän toimikausi on 1.9.2010–31.12.2013.

Työryhmän tuli valmistella ehdotus elinikäisen ohjauksen strategiaksi 28.2.2011 mennessä.

Työryhmä luovuttaa ehdotuksensa elinikäisen ohjauksen strategisiksi tavoitteiksi opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 23.3.2011

Kirsi Kangaspunta

Helena Kasurinen

Carola Bryggman

Eija Karhatsu

Miika Kekki

Markku Liljeström

Harri Martikainen

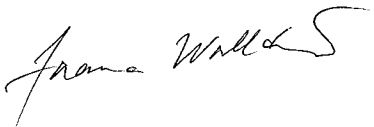
Juhani Pirttiniemi

Laila Puranen

Pirjo Sarvimäki

Jaana Walldén

Ulla-Jill Karlsson

Elise Virnes

Harry Pulliainen

Sisältö

1	<u>Työryhmän työn rajaus</u>	8
2	<u>Elinikäinen oppiminen ja elinikäinen ohjaus</u>	9
3	<u>Nykytila</u>	11
	3.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala	11
	3.2 Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala	18
	3.3 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonala	21
	3.4 Työelämä	21
	3.5 Muut toimijat	22
	3.6 Ohjauksen kokonaisuus	22
4	<u>Elinikäisen ohjauksen kehittämistarpeiden kartoittaminen</u>	24
	4.1 Kansalaiskysely	24
	4.2 Työseminaari	25
	4.3 Verkkohaastattelu	25
5	<u>Elinikäisen ohjauksen kehittämisen tavoitteet</u>	28
	Liite 1. Oppilaitosten opinto-ohjaajien määrät ja koulutus	37
	Liite 2. Elinikäisen ohjauksen työseminaari, 12.11.2010 klo 11.30–15.30	40

1 Työryhmän työn rajaus

Työryhmä katsoi, että se ei pysty toimeksiannon mukaisessa aikataulussa laatimaan elinikäisen ohjauksen strategiaa. Työryhmä rajasi tästä syystä työtään. Tässä muistiossa esitetään työryhmän näkemys elinikäisen ohjauksen strategisesti tärkeimmistä kehittämistarpeista.

Työryhmä tarkasteli lyhyesti jatkotyön pohjaksi elinikäisen ohjauksen määrittelyä ja käsitettä (luku 2) sekä kuvasi nykytilaa (luku 3). Lisäksi työryhmä selvitti eri menetelmin sitä, mitkä tällä hetkellä näyttävät olevan elinikäisen ohjauksen toteutumisen ongelmia ja kiireisimpiä kehittämistarpeita (luku 4). Tämän pohjalta määriteltiin viisi strategista tavoitetta ohjauksen kehittämiseksi (luku 5). Lisäksi työryhmä teki ehdotuksia toimenpiteistä, joita asetettujen strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi tulisi toteuttaa. Joiltain osin toimenpide-ehdotukset ovat varsin konkreettisia, joiltain osin työryhmä lähinnä osoittaa suuntaa ja ehdottaa jatkovalmistelua.

Työryhmä toivoo ehdotusten herättävän keskustelua ja on varautunut työstämään ehdotuksia edelleen tästä muistiosta saadun palautteen pohjalta.

2 Elinikäinen oppiminen ja elinikäinen ohjaus

Elinikäisen oppimisen merkitys yhteiskunnassa on korostunut ja sen edistäminen nähdään keskeisenä välineenä työllistyvyyden parantamisessa ja ylläpitämisessä, ammatillisen liikkuvuuden tukemisessa ja aktiivisen kansalaisuuden edistämisessä. Siirtymät kouluksen ja työelämän välillä ovat moninaistuneet ja lisääntyneet. Yksilön kyky hallita koulutus- ja ammattiuraa korostuu ja tiedon tarve kasvaa.

Opintojen etenemisen ja ura- ja koulutusvalintojen tueksi annetaan erilaista ohjausta ja tuotetaan tietoa työ- ja koulutusmahdollisuuksista sekä tukimuodoista. Työelämässä tarvittavien taitojen ja osaamisen jatkuvan kehittämisen edellytyksenä on, että myös työikäiselle väestölle on tarjolla neuvonta- ja ohjauspalveluja¹.

Ohjauksella on useita ilmenemismuotoja, jotka määrittävät kontekstin ja toimijan mukaan². Näitä ovat esimerkiksi oppilaanohjaus, opinto-ohjaus, ammatinvalinnanohjaus, neuvonta, valmennus, tutorointi ja mentorointi. Toteuttamisen lähtökohtana on aina asiakas- ja yksilölähtöisyys. Toinen lähtökohta on mahdollisuuksien luominen ja yksilön omien voimavarojen tunnistaminen.

Ohjausta on määritelty monin tavoin. Kouluissa ja oppilaitoksissa toteutettavan ohjauksen määrittelyissä painottuvat opiskeluvalmiuksien kehittämiseen ja opintojen kulkuun liittyvät näkökulmat, mutta myös uranvalintaan ja työelämävalmiuksiin liittyvät tavoitteet.

Perusopetuksen vuonna 2009 hyväksytyissä laatukriteereissä todetaan, että ”*Oppilaanohjauksella tuetaan oppilaan kasvua ja kehitystä sekä edistetään oppilaan opiskeluvalmiuksien kehittymistä ja opintojen kulkua. Oppilaanohjaukseen kuuluu opiskelutaitojen opettaminen, oppimisvaikeuksissa auttaminen sekä ammatinvalinnan ohjaus ja työelämävalmiuksien kehittäminen. Oppilaanohjauksen keskeiset tehtäväalueet ovat koulun sisällä tehtävä ohjaustyö sekä toiminta eri yhteistyötahojen kanssa.*” Samat ohjauksen periaatteet koskevat myös toisen asteen ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta.

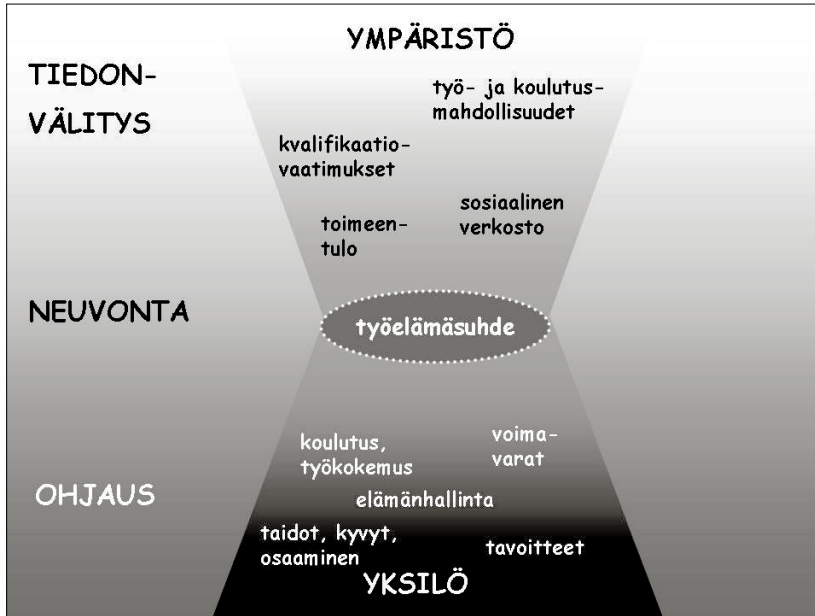
Työhallinnon Ohjus -projektissa³ käytettiin ohjauksesta seuraavaa määritelmää: ”*Ohjaus on ihmisten välisen vuorovaikutussuhteen osaavaa ja ammatillista hyödyntämistä tavoitteena kehittää ja tukea asiakkaan itsetuntemusta, emotionaalista kasvua ja persoonallisuuden voimavaroja. Yleisenä tavoitteena on kyky elää entistä tyydyttävämpää ja antoisampaa elämää.*”

1 Komission tiedonanto KOM(2008) 800.

2 Karjalainen, Merja 2010, Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. Jyväskylän yliopisto.

3 OHJUS – ohjaus- ja neuvontapalvelut työhallinnossa. Työhallinnon julkaisu 314/2002

Ohjaus voi koskea tiettyjen ongelmien ratkaisemista, päätöksentekoa ja elämänvalintoja, kriisien kohtaamista, itsetuntemuksen kehittämistä, tunteiden ja sisäisten konfliktien työstämistä tai ihmissuhteiden parantamista. Ohjaajan tehtävänä on auttaa asiakasta kysymystensä työstämisessä ja ratkaisemisessa kunnioittaen asiakkaan arvoja, voimavaroja ja kykyä tehdä valintoja kulttuurisista lähtökohdistaan käsin”⁴

Kuvio 1. Tiedonvälitys-, neuvonta- ja ohjauspalvelut (OHJUS-projekti 2002)

Kansainvälisissä yhteyksissä elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen integroituvasta ohjauksesta käytetään termiä elinikäinen ohjaus (lifelong guidance vrt. lifelong learning).

Työryhmä on päättänyt rajata työnsä käsittämään *elinikäiseen oppimiseen liittyvää ohjausta* ja käyttää työssään CEDEFOPIN määritelmää elinikäisestä ohjauksesta:

"Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan toimia, jotka auttavat kansalaisia eri elämänvaiheissa

- tunnistamaan kykynsä, osaamisensa ja kiinnostuksensa,
- tekemään tarkoituksenmukaisia koulutuksellisia ja työuraan liittyviä päätöksiä ja
- hallitsemaan yksilöllisiä polkujaan opiskelussa, työssä ja muussa toiminnassa.

Ohjausta tapahtuu eri toimintaympäristöissä: koulutuksessa, siirtymävaiheissa ja työpaikalla. Ohjausta antavat sekä eri julkisen sektorin toimijat että yksityiset toimijat.⁵

⁴ British Association for Counselling

⁵ CEDEFOP 2005

3 Nykytila

Suomessa ohjauksesta ja tieto- ja neuvontapalvelujen järjestämisestä julkisina palveluina vastaavat pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan ja työ- ja elinkeino- ministeriön hallinnonalan toimijat.

Työpaikoilla ja yrityksissä on neuvontaa ja ohjausta, joiden järjestämisestä vastaavat pääasiassa työnantajat. Lisäksi työelämäjärjestöt ja muut järjestöt tarjoavat jäsenilleen tieto- ja neuvontapalveluja. Myös yksityiset yritykset tarjoavat tällä alueella erilaisia palveluja.

3.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Perusopetus

Perusopetuksen oppilaanohjauksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Perusopetuksessa on oppilaanohjauksen luokkatunteja vähintään 2 vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 7–9, jollei opetussuunnitelmissa toisin määrätä⁶.

Opetussuunnitelman perusteissa todetaan ohjauksesta seuraavasti:

”Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä jatkumo, jonka toteutuminen taataan siten, että ohjaustyöhön osallistuvat opettajat toimivat yhteistyössä oppilaan opintopolun aikana ja opiskelun nivelvaiheissa.

Kaikkien opettajien tehtävänä on ohjata oppilasta oppiaineiden opiskelussa sekä auttaa häntä kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan ja oppimisen valmiuksiaan sekä ennaltaehkäistä opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä.

Oppilaalla ja hänen huoltajallaan on oltava mahdollisuus saada tietoa perusopetuksen työtavoista, valintamahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle ja tulevaisuudelle.

Koulussa toteutettavan ohjauksen tulee ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi tukea erityisesti niitä oppilaita, joilla on opiskeluun liittyviä vaikeuksia tai jotka ovat vaarassa jäädä koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle perusopetuksen jälkeen.

Ohjaustoiminnan periaatteet ja työnjako eri toimijoiden kesken on määriteltävä opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelmaan tulee sisältyä kuvaus, miten yhteistyötä

⁶ Perusopetuksen valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa koskevassa asetus

paikallisen työ- ja elinkeinoelämän kanssa toteutetaan koko koulun toiminnan tasolla. Tämän yhteistyön keskeisen osan muodostavat työelämän edustajien vierailut luokkatunneilla, työpaikkakäynnit, projektityöt, eri alojen tiedotusmateriaalien käyttö ja työelämään tutustuminen (TET). Eri oppiaineiden opetukseen tulee sisällyttää kokonaisuuksia, jotka liittävät opiskeltavan aineen antamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.⁷

Perusopetuksen oppilaita voidaan tukea JOPO®-toiminnalla. JOPO®-toiminnan tarkoituksena on auttaa nuoria saamaan peruskoulunsa päätökseen ja ehkäistä koulutuksesta pois jäämistä peruskoulun jälkeen. Toimintaa kutsutaan nimellä *joustava perusopetus* JOPO®. Se tapahtuu perusopetuksen yhteydessä ja yleisopetuksen tavoittein ja sisällöin, mutta työskentelymuodoissa on otettu käyttöön joustavia toimintamalleja ja opetusta sovitetaan oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Samalla pyritään varmistamaan nuorelle koulutuspaikka toisen asteen koulutuksessa. Opetuksessa painotetaan toiminnallisia työmuotoja ja opiskelua työpaikoilla, aidoissa työympäristöissä. Periaatteena on ”yhteinen koulu kaikille”.

Perusopetuksen lisäopetus

Perusopetuksen oppimäärän suorittaneille nuorille voidaan järjestää perusopetuslain mukaista yhden lukuvuoden kestävä lisäopetusta. Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on määritelty tavoitteeksi, että lisäopetuksen jälkeen jokaisella opiskelijalla on sekä suunnitelma jatko-opinnoista että valmiudet aloittaa ne.⁸

Lukio

Lukion opinto-ohjauksesta on säädetty lukiolaissa (629/1998). Lukiossa on yksi pakollinen ja yksi syventävinä opintoina tarjottava kurssi opinto-ohjausta⁹. Lukioasetuksen (810/1998) mukaan opiskelijoille annetaan edellä mainitun lisäksi henkilökohtaista ja muuta tarpeellista ohjausta.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa todetaan opinto-ohjauksesta seuraavaa:

”Opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana ja huolehtia siitä, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään.

Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko lukiokoulutuksen ajan kestävä jatkumo, jonka aikana opinto-ohjauksen kurssit tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden hankkia perustiedot ja taidot, joiden varassa heidän on mahdollista suunnitella jatko-opintoja ja pohtia ammatillista suuntautumista. Valinta- tai muissa ongelmatilanteissa sekä päätöksentekotaitojensa kehittämiseksi opiskelijoiden tulee saada henkilökohtaista tai pienryhmäohjausta.

Henkilökohtaisessa ohjauksessa opiskelijan tulee voida keskustella opintoihinsa, koulutusvalintoihinsa sekä ammatti- ja urasuunnitteluunsa, tulevaisuutensa ja elämäntilanteeseensa liittyvistä kysymyksistä. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus käsitellä pienryhmässä asioita, jotka ovat muiden opiskelijoiden kanssa jaettavissa olevia ja joiden esille ottaminen ryhmässä on mielekästä.

⁷ Opetushallitus 2004, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

⁸ Opetushallitus, Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet

⁹ Valtioneuvoston asetus lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (955/2002)

Opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea ja auttaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita myös opintoihin liittyvissä käytännön kysymyksissä.

Opinto-ohjauksen tavoitteena on ohjata opiskelijaa itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen siten, että hän pystyy suunnittelemaan oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa, tunnistamaan opiskeluunsa liittyviä ongelmia ja etsimään tietoa, miten hän saa apua näihin ongelmiin. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy opiskelemaan täysipainoisesti koko lukion ajan, kykenee kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan sekä löytämään omat yksilölliset oppimisen tapansa ja vahvuutensa opiskelijana.

Opiskelijaa tulee ohjata hankkimaan tietoa ja hyödyntämään tieto- ja viestintäteknologian tarjoamia mahdollisuuksia. Tavoitteena on, että opiskelija tuntee keskeiset jatkokoulutus- ja ammatinvalintaan liittyvät hakuoppaat ja muut tietolähteet sekä osaa käyttää tietoverkoissa olevaa informaatiota itsenäisesti jatko-opintoihin hakeutumisen tukena.

Opiskelijaa tulee ohjata ja tukea elämänsuunnittelun ja -hallinnan taidoissa. Opiskelijan tulee saada ohjausta jatko-opintojen suunnittelussa ja päätöksenteossa siten, että hänellä on tietoa opiskeluvaihtoehdoista lukion jälkeen ja että hän tuntee toisen asteen ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen keskeisen koulutustarjonnan. Tarkoituksena on, että opiskelijalla on valmiudet hakeutua jatko-opintoihin välittömästi lukio-opintojen jälkeen. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy ammatillisen suuntautumisen etsimisessä ja päätöksenteossa arvioimaan realistisesti omia edellytyksiään ja mahdollisuuksiaan opintojen eri vaiheissa. Tavoitteena on, että opiskelija suunnittelee lukio-opintojaan ja tekee valintojaan tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen koko ajan huomioon jatko-opintosuunnitelmansa.

Opinto-ohjauksen tehtävänä on välittää tietoa työ- ja elinkeinoelämästä sekä yrittäjyydestä. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua eri ammatteihin ja työelämään sekä opiskeluun muissa oppilaitoksissa. Opiskelijaa tulee ohjata siten, että hän osaa etsiä tietoa muiden maiden tarjoamista opiskelumahdollisuuksista ja työskentelystä ulkomailla.¹⁰

Ammatillinen koulutus

Ammatillisesta koulutuksessa annettavasta opinto-ohjauksesta on säädetty ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (1998/630). Ammatilliseen perustutkintoon sisältyy vähintään 1,5 opintoviikkoa opinto-ohjausta¹¹. Ammatillisten perustutkintojen perusteissa edellytetään, että koulutuksen järjestäjä laatii opiskelijan yksilöllisen valinnaisuuden toteutumiseksi yksilöllisten lähtökohtien pohjalta henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS), jota päivitetään koko koulutuksen ajan.

Ammattiin opiskelevien opinto-ohjauksesta todetaan¹²:

"Ammatillista koulutusta koskevien säädösten mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Annettava opinto-ohjaus on henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä koulutuksen nivelkohtiin ja siirtymisiin koulutusasteelta toiselle. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on asetettu tavoitteeksi keskeyttämisten vähentäminen. Erityisopetuksen

10 Opetushallitus 2003, Lukion opetussuunnitelman perusteet

11 Valtioneuvoston asetus tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa (213/1999)

12 www.opetushallitus.fi

mieltäminen luonnolliseksi osaksi koulutustarjontaa ja käytännön työtä edellyttää opinto-ohjauksen ja tukitoimien kehittämistä sekä oppimisvaikeuksien huomioon ottamista.

Opinto-ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia oppilaitosyhteisössään ja suunnitella opintonsa ja sitoutua opiskeluun, jolloin hänen on tiedettävä tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuus. Opiskelijan tulee osata seurata opintosuoritusten kertymistä ja hakea tukea opintojensa suunnittelulle. Hänen tulee osata hakea tukea tukea mahdollisissa opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa sekä työtä tai opiskelupaikkaa myös ulkomailta.

Opinto-ohjausta tulee sisältyä tutkintoon vähintään 1,5 opintoviikkoa. Lisäksi jokaisella opiskelijalla on oikeus saada riittävästi henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta opintojensa ohella. Oppilaitoksen tulee huolehtia erityisesti niiden opiskelijoiden ohjauksesta, joilla on opiskeluvaikeuksia (esimerkiksi lukihäiriö), poissaoloja koulutuksesta tai elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia.

Opiskelijoille on laadittava heidän valintojensa mukaan henkilökohtainen opiskelu-suunnitelma. Henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia tehtäessä on otettava erityisesti huomioon ne opiskelijat, joilla on perusopetuksen aikana tai ammatillisen koulutuksen alkaessa opiskeluun tai elämiseen liittyviä vaikeuksia.

Koko henkilöstön tulee osallistua opiskelijoiden ohjaukseen, mutta päävastuu sen suunnittelusta on opinto-ohjaajalla. Opinto-ohjauksen onnistumiseksi tulee tehdä oppilaitoksen sisäistä asiantuntijayhteistyötä, yhteistyötä opiskelijoiden ja heidän kotiensa kanssa.

Opinto-ohjauksen tavoitteissa korostetaan opiskelijan aktiivisuutta opintojensa suunnittelijana ja sitoutumista opintoihin. Aktiivisuutta edellyttävät myös henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatiminen, omien opintojen kertymisen seuraaminen sekä tarvittaessa tuen hakeminen omien opintojen suunnitteluun tarvittaessa.

Tavoitteena ohjauksessa ennen opintojen alkua on antaa tietoa ammatillisen oppilaitoksen opinnoista mahdollisille hakijoille. Hakijaryhmät tulevat suoraan peruskoulusta, lukiosta tai muista oppilaitoksista. Myös hakijoiden vanhemmat tarvitsevat tietoa ammatillisista opinnoista.

Opintojen alkaessa annettavan ohjauksen tavoitteena on perehdyttää uudet opiskelijat ammatillisiin opintoihin ja opiskeluun, vahvistaa tai selkeyttää ammatillista suuntautumista, tukea opiskelijaa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisessa ja ehkäistä alkuvaiheen keskeyttämistä. Opiskelijoille tulee luoda turvallinen ja mahdollisimman viihtyisä ja terveellinen opiskeluympäristö.

Opiskelun aikana annettavan ohjauksen tavoitteena on turvata opintojen sujuminen, tukea ja edistää henkilökohtaista kehitystä ja vahvistaa ammatillista kasvua. Työssä oppimisen aikana opiskelija voi olla pitkähkön aikaa poissa oppilaitoksesta ja toisella paikkakunnallakin. Myös sinä aikana saattaa syntyä ohjaustarpeita, joihin opinto-ohjaussuunnitelmassa on varauduttava.

Päättövaiheessa annettavan ohjauksen tehtävänä on varmistaa ammatillisen kasvun jatkuminen, antaa tietoa työmarkkinoista, työllisyystilanteesta ja erilaisista mahdollisuuksista työllistyä. Tämä edellyttää yleensä yhteistyötä esimerkiksi työvoimatoimiston, yritysten ja ammattijärjestöjen kanssa. Tietoa opiskelijat tarvitsevat myös jatko-opintoväylistä.

Oppilaitos voi seurata opiskelijoiden sijoittumista työhön tai jatko-opintoihin valmistumisen jälkeen. Siten voidaan osaltaan saada tietoa oppilaitoksen omaa arviointia ja toiminnan kehittämistä varten."

Laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) säädetään (8 §), että koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Em. pykälän nojalla annetun OPH:n määräyksen (43/011/2006) 1 §:n mukaan koulutuksen järjestäjän tulee toimia niin, että näyttötutkintoa suorittamaan hakeutuneet saavat asiakaslähtöisesti suunniteltua ja toteutettua neuvontaa, ohjausta sekä muita, yhteisesti sovittavia tukimuotoja ja palveluja

- näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen
- näyttötutkinnon suorittamisen ja
- tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa.

Ammatillisen koulutuksen yhteydessä toimivat valmentavat ja valmistavat koulutukset

Ammatillisen koulutuksen yhteydessä toimii ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, ammattistartti, josta opiskelija voi joustavasti siirtyä tutkintoon johtavaan koulutukseen. Koulutus vakinaistettiin 1.8.2010 alkaen. Ammattistartti on suunnattu erityisesti sellaisille peruskoulun päättäneille nuorille, jotka eivät ole vielä ratkaisseet ammatinvalintaansa, haluavat kokeilla eri ammatillisen koulutuksen aloja sekä haluavat vahvistaa opiskelutaitojaan ja parantaa opiskelussa tarvittavaa tietopohjaa. Opiskelijoiksi voidaan ottaa myös ammatillisen koulutuksen tai lukiokoulutuksen alkuvaiheessa keskeyttäneitä.

Maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa parannetaan opiskelijan kielitaitoa, muita ammatillisten opintojen valmiuksia ja elämänhallintaa. Valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten.

Korkeakoulut

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjauspalvelujen järjestämisestä päätetään korkeakouluissa. Ohjausta koskevat suunnitelmat ovat osa korkeakoulujen laatujärjestelmiä.

Korkeakoulujen ohjauspalveluja on kehitetty erilaisissa hankkeissa. Kehittämistarpeiden taustalla ovat olleet aikaisempaa heterogeenisemmat opiskelijat ja lisääntyvä opiskelijoiden määrä sekä opintojen etenemisen tavoitteet opintoaikojen lyhentämisestä ja läpäisyn parantamisesta. Bolognan prosessi ja siirtyminen kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään luovat uusia haasteita yliopisto-opiskelijan opintojen etenemiselle ja ohjaukselle.

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Walmiksi Wiidessä Wuodessa -projektissa (2004–2006) tavoitteena oli opetussuunnitelmatyön kehittäminen sekä muutoksen aiheuttamaan lisääntyvään opiskelijoiden ohjauksen tarpeeseen yliopisto-opinnoissa.

Ammattikorkeakoulujen ohjauspalvelut määritellään tutkintosäännöissä, joissa annetaan tarkempia määräyksiä mm. opintojen ohjauksesta. Ammattikorkeakoulut tarjoavat opiskelijoilleen opintoneuvontapalveluja, joissa neuvotaan opintoihin hakeutuvia ja siellä opiskelevia opiskeluun, harjoitteluun ja urasuunnitteluun liittyvissä kysymyksissä. Ohjaustyötä tekevän henkilöstön tehtävänimikkeet vaihtelevat eri ammattikorkeakouluissa. Monissa ammattikorkeakouluissa opinto-ohjaajakoulutuksen saaneet henkilöt vastaavat ohjausjärjestelmän kehittämisestä ja suunnittelusta. Ammattikorkeakouluilla on käytössään yhteinen verkkorekrytointipalvelu (<http://www.jobstep.net>).

Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa on erikseen kansainvälisiä yhteyksiä hoitavat henkilöt, jotka vastaavat myös kansainvälisten opiskelijavaihto-ohjelmien ja työharjoittelujaksojen koordinoinnista.

Yliopistolain (L 558/2009) ja yliopistoasetuksen (A 115/1998) mukaan opetus on järjestettävä siten, että opiskelijat voivat harjoittaa opintoja tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä ja tehokkaasti. Lisäksi opiskelijalla on oikeus saada tukea henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimiseen. Yliopistot järjestävät niihin hakeutuville ja niissä oleville opiskelijoilleen yleistä opintoneuvontaa. Yleensä yliopistoissa on opintoneuvontatoimisto, jonka puoleen voi kääntyä opintoihin ja harjoitteluun liittyvissä kysymyksissä.

Aarresaari (<http://www.aarresaari.net/>) on Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen muodostama verkosto, johon kuuluvat yliopistoissa toimivat ura- ja rekrytointipalvelut. Verkosto tuottaa palveluja työnantajille, yliopistolle, opiskelijoille ja vastavalmistuneille. Verkosto toimii samalla sillanrakentajana opiskelijoiden ja työnantajien välillä.

Opiskelijoiden hyvinvoinnista korkea-asteella on pyritty huolehtimaan entistä paremmin. Tästä syystä on palkattu opintopsykologeja, joiden tehtävänä on tukea opiskelijoiden hyvinvointia ja opinnoissa etenemistä. Keskeisiä toimintamuotoja ovat opiskelijoiden yksilö- ja ryhmäohjaus.

Aikuiskoulutus

Aikuiskoulutuksesta säädetään useissa laissa ja asetuksissa. Aikuisille tarkoitettujen koulutuspalvelujen lisäksi osa aikuisista opiskelee myös perusasteen opintoja. Aikuisopiskelijan ohjaus kohdistuu erityisesti oppimisen ja opiskelun ohjaukseen. Tukea tarjotaan oppimisvalmiuksien ja -taitojen kehittämiseen ja mielekkään opiskelukokonaisuuden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Aikuisien opintojen henkilökohtaistaminen on vahvistanut ohjauksellista työtä ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. 2000-luvulla aikuiskoulutusyksiköt ovat laatineet täsmällisempiä suunnitelmia ohjauksen järjestämisestä. Opinto-ohjaus oli kuitenkin OPH:n (2004) arviointien mukaan aikuisoppilaitoksissa järjestetty hajanaisesti ja ohjaustehtävät on jaettu useille ammattiryhmille. Aikuisoppilaitoksissa ei ole riittävää ohjaustoiminnan koordinaatiota.

Aikuisille suunnattujen ohjauspalvelujen arviointitulosten julkistamisen jälkeen opetusministeriö ja työministeriö asettivat 1.6.2005 valmisteluryhmän laatimaan toimenpideohjelmaa aikuisopiskelun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämiseksi. Työryhmälle asetettu tavoite oli, että kehittämistoimien jälkeen kansalaisilla on käytettävissään koko koulutustarjonnan kattavat monipuoliset ja asiakaslähtöiset tieto- ja neuvontapalvelut ja että kaikissa aikuiskoulutusta järjestävissä oppilaitoksissa ja korkeakouluissa on käytössä myös aikuisopiskeluun soveltuvat ohjausjärjestelyt. Lisäksi haluttiin edistää osaamisen tunnustamista ja tunnistamista, oppimisvaikeuksien voittamista ja aikuisopiskelussa aliedustettujen ryhmien entistä laajempaa osallistumista koulutukseen. Tavoitteena oli vahvistaa opetus- ja ohjaushenkilöstön ohjauksellista osaamista ja aikuispedagogiikan hallintaa sekä työhallinnon neuvonta- ja ohjaustoimintaa ja henkilöstön osaamista. Lisäksi haluttiin kehittää eri toimijoiden verkostoyhteistyöosaamista. Työryhmän julkaisemassa muistiossa¹³ esitettiin toimenpideohjelma, jonka perusteella valmisteltiin ESR-kauden hankkeita ministeriöiden (OPM ja TM) ja sidosryhmien yhteistyönä. Osuvuutta ja kysyntälähtöisyyttä aikuisopiskeluun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluilla kehittämisohjelma käynnistyi 2008. Ohjelmassa on

¹³ Työhallinnon julkaisu 365/2006.

rakennettu erilaisia hallinnon rajat ylittäviä malleja ohjauspalvelujen kehittämiseksi (Opin ovi-hankkeet).

AiHe-projekti¹⁴ oli käynnissä vuosina 2000–2006 ja sai rahoituksensa ESR:sta ja opetusministeriöstä. Projektin lähtökohtana oli löytää malleja aikuisten opintojen henkilökohtaistamiseen. Opetushallituksen hallinnoima projekti tarjosi koulutuksen järjestäjille ja toteuttajille konsultointitukea, koulutusta ja ohjausta näyttötutkintotoiminnan henkilökohtaistamisen kolmen vaiheen työstämiseen. Projektissa kehitettiin henkilökohtaistamisen ja näyttöjen suunnittelun, toteutuksen sekä tarvittavan ammattitaidon hankkimisen käytäntöjä. Tavoitteena oli parantaa tutkintoon ja koulutukseen hakeutumisen, näyttötutkintotoiminnan ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen laatua ja vaikuttavuutta.

Nuorisotyö

Nuorisolakiin (72/2006) tehdyllä muutoksella (693/2010) säädettiin kunnille vuoden 2011 alusta lukien velvoite perustaa nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat kunnan hallinnosta opetus-, nuoriso- ja sosiaali- ja terveystoimet sekä valtion paikallishallinnosta työhallinto ja poliisi. Verkostoon voi kuulua edellä mainittujen lisäksi myös muita viranomaisia ja puolustushallinto. Useampi kunta voi halutessaan perustaa yhteisen verkoston. Verkoston tulee toimia yhteistyössä nuorille palveluja tarjoavien yhteisöjen kanssa. Nuorten ohjaus- ja palveluverkosto ei käsittele yksittäisen, tunnistettavan nuoren asioita.

Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston tehtävänä on

- 1 koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon tueksi;
- 2 edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus;
- 3 suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi;
- 4 edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnittelemalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken.

Nuorisolain muutoksessa säädetään myös etsivästä nuorisotyöstä, jonka tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille.

Oppijan verkkopalvelukokonaisuushanke

Valtiovarainministeriö asetti huhtikuussa 2009 Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelman (SADe-ohjelman). Ohjelman tavoitteena on edistää sähköistä asiointia siten, että kansalaisten ja yritysten sähköinen asiointi kattaa vuoteen 2013 mennessä kaikki keskeiset palvelut. SADe-ohjelman osana on käynnistynyt Oppijan verkkopalvelukokonaisuushanke. Hankkeen tarkoituksena on tuottaa kattavasti opiskelua ja siihen hakeutumista, oppimista ja urasuunnittelua tukevia sähköisiä palveluita

¹⁴ Ks. <http://www.oph.fi/page.asp?path=1,443,9111,9379>

elinikäisen oppimisen periaatteella. Palvelujen käyttäjä voi olla koulutukseen hakeutuja, opiskelija, perhe, toinen oppilaitos tai koulutuspalvelun tuottaja, yritys ja muu työelämän organisaatio, julkishallinto tai kansalaisyhteiskunnan toimija. Tavoitteena on asiakaslähtöinen, yhtenäinen ja kustannustehokas palvelukokonaisuus, joka syntyy olemassa olevista ja kehitettävistä uusista yhteentoimivista palveluista ja tietojärjestelmistä.

Opetushallituksen palvelut

Opetushallitus toteuttaa tieto-, ohjaus- ja neuvontapalveluja laajimmin tutkintotavoitteeseen koulutukseen hakeutumiseen liittyen. Palvelut käsittävät puhelin- ja sähköpostipalvelua sekä hakujärjestelmiin sisältyvien palautejärjestelmien kautta tapahtuvaa neuvontaa. Opetushallitus vastaa valtakunnallisista haku- ja valintajärjestelmistä, joten hakijoiden lisäksi Opetushallituksen ohjaus- ja neuvontapalvelujen kohdejoukkona ovat myös järjestelmien ylläpitoon osallistuvat koulutuksen järjestäjätahot. Opetushallitus ylläpitää koulutustietoa yhteen kokoavia verkkopalveluja, Koulutusnettiä ja Opintoluotsia (www.koulutusnetti.fi ja www.opintoluotsi.fi). Sähköisten palvelujen lisäksi Opetushallitus tuottaa myös erilaisia painettuja koulutusoppaita. Koulutustiedotus on siirtymässä yhä enemmän painetuista tuotteista sähköisiin palveluihin.

Lisäksi Opetushallitus ylläpitää verkkopalvelua Osaan.fi, jota voi hyödyntää osaamisen arvioinnissa joko ennen opintoja tai opintojen aikana.

CIMOn palvelut

CIMO (Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus) edistää suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymistä koulutuksen, työelämän, nuorison ja kulttuurin alueilla. CIMO tarjoaa neuvontapalveluita (puhelin- ja sähköpostipalvelu sekä Tietosilta-palvelu käyntiasiakkaille Helsingissä) eri puolilla Suomea tai ulkomailla asuville henkilöille, jotka tarvitsevat apua kansainväliseen liikkuvuuteen liittyvissä kysymyksissä. Se pitää yllä Maailmalle.net -verkkopalvelua ja tuottaa materiaalia, josta löytyy tietoa ulkomaille opiskelemaan, harjoittelemaan tai vapaaehtoistyöhön lähteville nuorille ja aikuisille. CIMOn ylläpitämä Study in Finland -verkkopalvelu tarjoaa puolestaan ulkomaisille asiakkaille suunnattua tietoa Suomesta korkeakouluopiskelumaana.

Lisäksi CIMO tukee ohjaajien osaamisen kehittämistä: erityisesti kansainvälisyyteen liittyen mm. täydennyskoulutuksen kautta, ja yleisesti ohjaukseen liittyen erilaisten opintovierailujen, ohjaajien kansainvälisen verkostoitumisen ja tiedottamisen kautta. Nämä CIMOn Euroguidance-palvelut on suunnattu yhtäläisesti sekä oppilaitosten ohjaajille että työ- ja elinkeinohallinnon ohjaus- ja neuvontahenkilöstölle.

3.2 Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Työ- ja elinkeinohallinnon ohjauksellisia palveluja säätelee laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002). Lain mukaan julkisten työvoimapalveluiden tehtävänä on pitää yllä ja edistää työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa työmarkkinoilla, turvata työvoiman saatavuus, torjua työttömyyttä ja järjestää työtä hakeville mahdollisuuksia tehdä työtä. Laissa esitellään myös palvelutarpeen arviointia koskevaa ohjeistusta (29.12.2005/1216) sekä kuvataan ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja (6 luku 11 §), koulutus- ja ammattitietopalvelua (12 §) sekä ammatillista kuntoutusta (13 §). Vuoden 2009 uudistuksessa parannettiin työnhakijan mahdollisuuksia kehittää opiskelemalla työllistymis-

valmiuksiaan, mikä on osaltaan lisännyt työuraan liittyviä siirtymiä ja siten ohjauksen tarvetta sekä yhteistyötä oppilaitosten ja TE -hallinnon välillä.

Vuonna 2009 tehdyssä henkilöasiakkuus-strategiassa TE-toimiston asiakkaat jaettiin kolmeen segmenttiin, joista osaamisen kehittämisen kautta työmarkkinoille suuntaavien ja toisaalta työmarkkinoille kuntoutuvien asiakkaiden palvelu edellyttää entistä ohjauksellisempaa otetta. On huomattava, että em. segmentteihin on arvioitu kuuluvan noin puolet TE-toimiston asiakkaista.

Taulukko 1. Asiakassegmentteittäin tarjolla olevat palvelut työ- ja elinkeinotoimistoissa.

Asiakassegmentti	Tarjolla olevat palvelut
Suoraan työmarkkinoille suuntaavat	<ul style="list-style-type: none"> - mol.fi työpaikkatiedotus - työnhakukeskuksen palvelut - CV-netti - henkilökohtainen työnvälitys - työpaikkojen esittely - ehdolle asettelu avoimiin työpaikkoihin - työnhaun valmennus - rekrytointitapahtumat - liikkuvuusavustus - osaamisen kartoitus - osaamista täydentävät lyhyet koulutukset - uudelleensijoittumisvalmennus
Osaamisen kehittämisen kautta työmarkkinoille suuntaavat	<ul style="list-style-type: none"> - ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu - koulutus- ja ammattitietopalvelu - ammatillisen kuntoutuksen palvelut - kotoutumispalvelut / -toimenpiteet - työelämävalmennus, työharjoittelu, - työkokeilu, kotoutujan rinnasteinen - toimenpide - ammatillinen työvoimakoulutus - valmentava työvoimakoulutus - palkkatuettu työ
Työmarkkinoille kuntoutuvat	<ul style="list-style-type: none"> - palkkatuettu työ - työharjoittelu, työelämävalmennus, työkokeilu, - kotoutujan rinnasteinen toimenpide - ohjaava koulutus - työvoimapalveluja täydentävät palvelut - eläke-edellytysten selvittäminen - kuntouttava työtoiminta

Kaikkiin taulukossa kuvattuihin segmentteihin ja palveluihin liittyy tiedotusta, neuvontaa ja ohjausta. Käytännön TNO-prosessit rakentuvat työ- ja elinkeinotoimistojen palvelukuvauksien (2007) mukaan. Ammatillisen kehittymisen ohjauksellisten palvelujen ytimessä ovat ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut, koulutus- ja ammattitietopalvelut sekä ammatillisen kuntoutuksen palvelut.

TE-toimisto voi auttaa henkilöasiakkaitaan selvittämään urasuunnitelmiaan mm. työkokeilujen, työharjoittelun ja työelämävalmennuksen kautta sekä madalta kynnystä avoimille työmarkkinoille pääsyssä mm. palkkatuen avulla. Käytännössä TE-hallinto vastaa oppilaitosten ulkopuolella olevien uraohjauksesta ja -neuvonnasta. TE-toimistoissa itse tuotettavien palvelujen lisäksi on tarjolla ostopalveluja, joita ovat esimerkiksi erilaiset ryhmäpalvelut ja osaamiskartoitukset. Yrittäjyyteen ohjaaminen ja liiketoimintaosaamisen kehittymistä tukevat palvelut ovat osa TE-hallinnon tarjoamia palvelukokonaisuuksia. Yritys-Suomi.fi -sivusto on työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima palvelu yrityksille ja yrittäjyydestä kiinnostuneille.

Työ- ja elinkeinoministeriössä on laadittu monikanavastrategia, jonka mukaan palveluja tuotetaan monipuolisesti siten, että keskeisiä palveluja tarjotaan verkossa, puhelinpalveluna tai kasvokkain TE-toimistoissa ja työvoimapalvelukeskuksissa. Työvoiman palvelukes-

kuksiin on koottu vaikeimmin työllistyvien palvelut. Palvelukeskukset ovat työ- ja elinkeinotoimiston, kuntien ja Kelan yhteisiä palvelupisteitä.

Nuorten yhteiskuntatakuu sisältää palveluprosessin tehostamisen ja lupauksen siitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle työttömänä työnhakijana olevalle nuorelle tarjotaan viimeistään työttömyyden jatkuttua yhtäjaksoisesti kolme kuukautta hänen tilannettaan edistävää aktiivivaihtoehtoa. Tämä edellyttää, että työttömien nuorten palvelut organisoidaan ja resursoidaan TE-toimistossa riittävästi, nuoren henkilökohtaista palvelua kehitetään, työvoimatoimiston koko palveluvalikoima otetaan tehokkaaseen käyttöön ja palvelujen tuloksellisuutta seurataan. TE-toimiston sisäinen yhteistyö sekä yhteistyö muiden viranomaisten ja palveluiden tuottajien kanssa on tärkeää toimeenpanon kannalta.

Työlinja-palvelu tarjoaa työnhaku-, koulutus-, muutosturva- ja työttömyysturva-neuvontaa joko puhelimitse tai sähköpostitse. EURES-neuvojat ovat taas eurooppalaisten työmarkkinoiden asiantuntijoita. Yritys-Suomi -puhelinpalvelu puolestaan tarjoaa neuvontaa aloittaville yrityksille. ESR-rahoitteisessa NUOVE-hankkeessa (Neuvontaa ja uraohjausta verkossa) kehitetään TE-toimiston monikanavaisia palveluja, joiden avulla pyritään lisäämään tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen saatavuutta ajasta ja paikasta riippumatta. Nuove-hankkeen palvelutuotteita tulevat olemaan asiakkaille suunnattu puhelinpalvelu (Uralinja) sekä neuvonta- ja ohjaustyötä tekevien yhteinen työskentelyalusta service desk, jonne asiakas voi lähettää kysymyksiä verkossa. Sivuston kautta on mahdollisuus varata aika henkilökohtaiseen neuvontaan tai ohjaukseen, arvioida yksilöllistä ohjauksen tarvetta ja saada ehdotuksia jatkopoluista. Palvelu avataan vuoden 2012 lopulla.

TE-hallinnon ylläpitämä mol.fi-sivusto sisältää tietoa alkavasta koulutuksesta ja avoimista olevista työpaikoista sekä työnhakuun liittyviä ohjeita. Lisäksi sivuilla on koulutus- ja ammatinvalintaan sekä urasuunnitteluun sisältyvän päätöksenteon tueksi kehitettyjä ohjelmia sekä tietoa ammateista ja eri ammattialoista. Viimeeksi mainittuja uudistetaan NUOVE-projektin yhteydessä ja samalla kytketään verkkopalveluihin virkailijatukea help deskin kautta.

HRV-palveluja tarjoaa TE-hallinnon asiantuntijaverkosto. Palvelut kattavat yritysten henkilöstön rekrytointiin, työyhteisön ja henkilöstön kehittämiseen liittyvät konsultointi- ja asiantuntijapalvelut. Lisäksi on tarjolla ohjaus- ja tukitoimia muutostilanteissa oleville yrityksille ja niiden henkilöstölle. Ammatillisen kuntoutusta tuetaan esimerkiksi tarjoamalla ohjausta ja kuntoutustarpeen arviointia. HRV-palvelut ovat maksullisia tuotteita.

Ensisijaisesti työttömille työnhakijoille tai sellaisille henkilöille, jota ovat vaarassa jäädä työttömiksi, on tarjolla TE-hallinnon rahoittamaa työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta, joka on opiskelijoille maksutonta. Tätä koulutusmahdollisuutta tarjotaan pääsääntöisesti 20 vuotta täyttäneille henkilöille. Koulutukseen hakeutumista edeltää asiakkaan tilanteen ja osaamisen kartoitus sekä tarvittaessa ohjausprosessi. Vuoden 2010 alussa yhdeksi etuudeksi yhdistetyt työvoimapolitiittinen aikuiskoulutustuki ja koulutuspäiväraha mahdollistaa työttömille työnhakijoille omaehtoiseen opiskeluun hakeutumisen. Työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen ja työnhakijan omaehtoisen opiskelun ajalta maksetaan työttömyysetuutta ja ylläpitokorvausta.

TE-toimistot vastaavat kotouttamislain mukaan työikäisten maahanmuuttajien palveluista. Suurimmissa toimistoissa on näihin palveluihin erikoistuneet virkailijansa, jotka yleensä toimivat työvoimaneuvojan tai työvoimaohjaajan nimikkeellä. Palveluprosessit ovat usein pitkiä ja edellyttävät ohjauksellista ja monikulttuurista osaamista.

3.3 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaali- ja terveysministeriön vastualueet liittyvät monin tavoin elinikäiseen ohjaukseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin edistetään erityisesti elämänsuunnittelutaitojen kehittymistä ja ehkäistään elämänhallintaa uhkaavien tekijöiden vaikutuksia sekä korjataan jo syntyneitä ongelmatilanteita.

Varhaiskasvatus tukee hoidon, kasvatuksen ja opetuksen keinoin lapsen fyysistä kehitystä ja terveyttä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä, älyllistä kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus luo osaltaan edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle ja edistetään uran- ja elämänhallintataitojen kehittymistä.

Oppilas- ja opiskeluhuollon tehtävänä on oppilaan/opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen. Kunnat vastaavat kansanterveyslain (1.5.2011 alkaen uuden terveydenhuoltolain) nojalla perusopetuksen kouluterveydenhuollosta sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen opiskeluterveydenhuollosta. Oppilas- ja opiskeluhuolto edellyttää opetustoimen, sosiaalitoimen ja terveystoimen moniammatillista työskentelyä. Terveyskeskuksen tehtävänä on koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestäminen peruskoulujen ja lukioiden oppilaille sekä ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa opiskeleville. Perusopetuksessa lastensuojelulain perusteella koulukuraattorin ja/tai koulupsykologin tehtävänä on tunnistaa varhaisessa vaiheessa ja ennakoida lapsen, nuoren ja/tai perheen elämäntilanteissa uhkatekijät, jotka voivat haitata lapsen ja nuoren kehitystä, kasvua ja oppimista.

Lastensuojelulain (417/2007) 3a§:n mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Sosiaalityöllä ylläpidetään ja edistetään kansalaisten ja yhteisöjen hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä ja ratkaistaan sosiaalisia ongelmia. Yksilökohtaisessa sosiaalityössä painotetaan asiakkaiden neuvontaa ja ohjausta, asiakkaiden ongelmien selvittämistä sekä tarvittavien tukitoimien järjestämistä viranomaisverkostoissa. Sosiaalityön tarve viranomaisyhteistyössä on lisääntynyt viime vuosina esimerkiksi työllisyyteen liittyvissä toiminnoissa kuten työvoimanpalvelukeskuksissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa.

Sosiaali- ja terveysministeriön uudessa strategiassa painotetaan sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa. Sosiaaliturvan on kyettävä vastaamaan monimuotoistuviin elämänkulkuihin, kun opiskelu, työnteko, vapaa-aika ja vastuu omaisista limittyvät toisiinsa elämän eri vaiheissa. Palvelujen käyttäjille on tarjottava ajantasaista tietoa ja ohjausta, jotta väestön kyky kantaa vastuuta omasta hyvinvoinnistaan kasvaa. Vahvoilla peruspalveluilla kyetään jo varhain puuttumaan ongelmiin ja sairauksiin sekä tukemaan käyttäjiä itsenäisessä selviytymisessä. Keskeisenä tavoitteena on painopisteen siirtäminen entistä enemmän ennalta ehkäisevään toimintaan niin, että palvelujärjestelmä auttaa varhain ja tehokkaasti silloin, kun omat voimavarat eivät riitä.

3.4 Työelämä

Osaamisen kehittämisen tulisi olla luonnollinen osa työtä ja työelämää, mutta työn ja koulutuksen yhdistävien polkujen rakentaminen on osoittautunut haasteelliseksi. Työelämässä tapahtuva ohjaus- ja neuvonta on pääasiassa esimiesten, työpaikkaohjaajien ja työpaikkakouluttajien tehtävänä. Myös työelämäjärjestöillä on merkittävä rooli työssä olevien osaamisen kehittämisen ja urasuunnittelun tukemisessa.

Koulutus- ja uravalintojen ja työelämään kiinnittymisen kannalta työelämässä tapahtuvalla opiskelulla voi olla merkittävä ohjausvaikutus. Työelämä ja opetussektori tekevät ohjauksellista yhteistyötä mm. työelämään tutustumisjaksojen ja työharjoittelun sekä ammatillisen koulutuksen työssäoppimisjaksojen merkeissä.

Yritys tai muu työnantaja voi kouluttaa työntekijöitään yhteistyössä työ- ja elinkeinohallinnon kanssa. Tällöin työnantajalla on keskeinen rooli opiskelijavalinnassa. Työ- ja elinkeinohallinto voi osallistua yhteishankintakoulutuksen rahoitukseen, jos sillä turvataan työvoiman saatavuutta, edistetään työnantajan toimintaedellytyksiä, pidennetään työuria, säilytetään työpaikkoja ja ennaltaehkäistään työttömyyttä. Yhteishankintakoulutuksena ei voida rahoittaa työnantajan vastuulle kuuluvaa henkilöstökoulutusta.

Ammattiyhdistysliike on käynnistynyt vertaisohjaukseen perustuvaa toimintaa, joka keskittyy tieto- ja neuvontapalveluiden sekä uraohjauksen tarjoamiseen työpaikoilla ja ay-järjestöissä. Tarkoituksena on luoda työelämälähtöinen, työelämän arkikokemukseen perustuva neuvontatoiminnan malli. Työelämän koulutusneuvojat ovat ammattiyhdistysliikkeen toimijoita, jotka edistävät suunnitelmallista osaamisen kehittämistä sekä työpaikojen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyötä.

Valtiovalta, työmarkkinajärjestöt ja koulutuksen järjestäjiä edustavat etujärjestöt ovat vuonna 2010 antaneet yhteisen suosituksen työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta. Suosituksen tarkoituksena on parantaa muun ohella työpaikalla tapahtuvaa ohjausta sekä ohjaajien koulutusta ja saatavuutta.

3.5 Muut toimijat

Erilaiset järjestöt tarjoavat ohjauspalveluja omille kohderyhmilleen. Maahanmuuttajien ja erityistarpeita omaavien henkilöiden (vajaakuntoiset, erilaiset oppijat, pitkäaikaistyöttömät jne.) asioita ajavat ja tiedontuotannosta huolehtivat järjestöt tarjoavat koulutus- ja urasuunnittelupalveluja.

Erilaisten oppijoiden liitto on kattojärjestö erilaisille oppijoille ja sillä on alajärjestöjä ympäri maata. Järjestö on käynnistänyt useita hankkeita ja ollut mukana useissa projekteissa, joissa on kehitetty erityistarpeita omaavien henkilöiden ohjauksellisia palveluja.

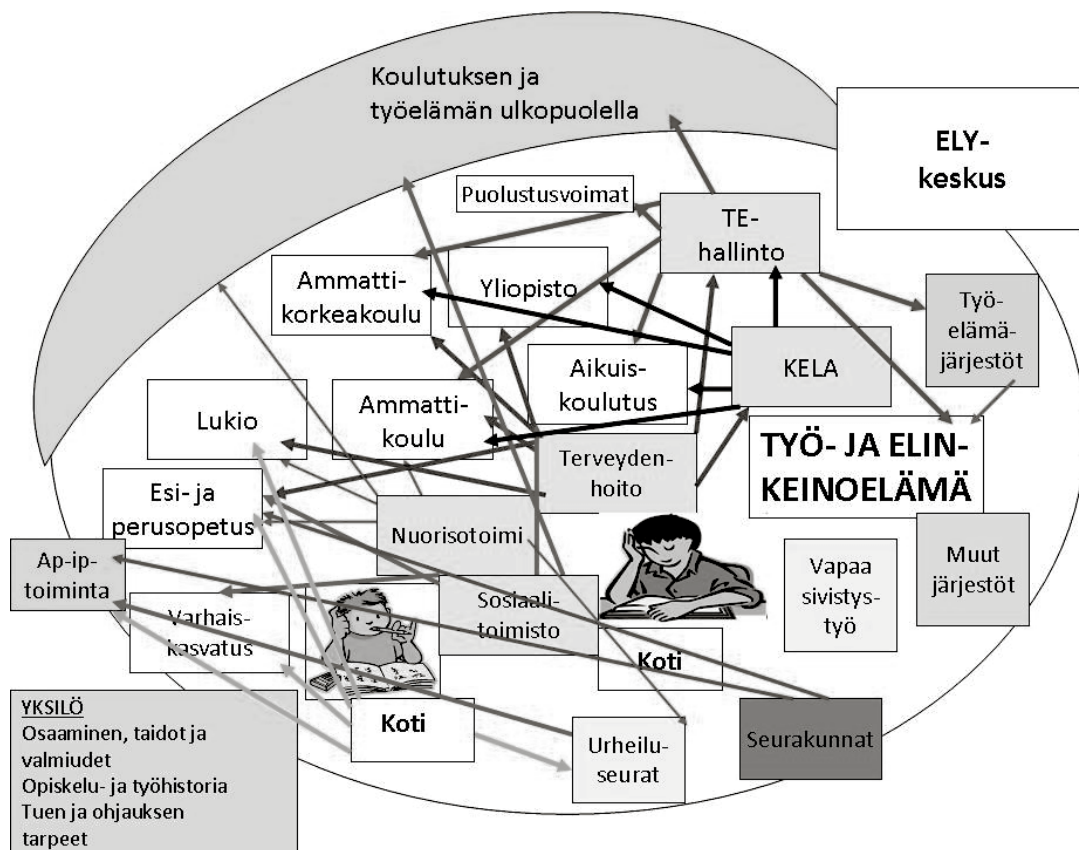
Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja tarjotaan nykyisin yhä enemmän myös yksityisten yritysten toimesta. Ohjaus- ja neuvonta-alan ammattilaiset ja konsultit kartoittavat yrityksen tai muun työorganisaation ja yksittäisten työntekijöiden kehittymistarpeita ja pyrkivät löytämään niihin tarkoituksenmukaisia ratkaisuja. Uusia koulutus- ja urasuunnittelun avuksi tarkoitettuja sivustoja eri kohderyhmille on julkaistu useita.

3.6 Ohjauksen kokonaisuus

Koulutuksen ja työelämän suhteisiin liittyvä ohjaus on syntynyt vuosien kuluessa julkisen sektorin eri hallinnonaloilla ja monien muiden toimijoiden toimesta. Kokonaisuutta voidaan kuvata alla olevalla kuviolla. Kuvio kuvaa ohjaustoimijoiden moninaista verkkoa yksilön näkökulmasta.

Viime vuosina on toteutettu hankkeita ja uudistuksia, joissa on pyritty sovittamaan yhteen eri hallinnonalojen palveluja. Tällainen hanke on ESR-hankkeena toteutettu Osuvuutta ja kysyntälähtöisyyttä aikuisopiskeluun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen valtakunnallisella kehittämisohjelmalla.

Uutta, asiakaslähtöistä ja hallinnonalojen rajoja ylittävää ajattelua edustaa myös nuorisolaki ja siihen tehty edellä luvussa 3.1 kuvattu muutos, jolla yritetään varmistaa toimijoi-

Kuvio 2. Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut elämän eri tilanteissa.

den välistä moniammatillista yhteistyötä. Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) edellyttää niinkään moniammatillisen yhteistyön lisäämistä.

Työryhmä lähti työssään siitä oletuksesta, että muodostunut ohjauksen sekä tieto- ja neuvontapalvelujen kokonaisuus ei edellä kuvatuista kehittämistoimista huolimatta kaikilta osin tänä päivänä palvele elinikäisen oppimisen toteutumista. Työryhmä katsoi, että on syytä arvioida sitä, onko järjestelmään syntynyt toisaalta katvealueita, joissa palvelut ovat riittämättömiä ja toisaalta, onko erityisesti julkisin varoin tuotetuissa palveluissa päällekkäisyyksiä.

Kysymystä lähestyttiin selvittämällä, mitkä tällä hetkellä näyttävät asiakkaiden ja asiantuntijoiden arvioiden mukaan olevan elinikäisen ohjauksen toteutumisen pahimpia ongelmia ja kiireisimpiä kehittämistarpeita. Ongelmien kartoituksessa on myös hyödynnetty ohjausta koskevia tai sivuavia kehittämishankkeita ja niitä koskevia tuloksia sekä ELGPN-verkostossa¹⁵ tehtyä työtä.

¹⁵ European Lifelong Guidance Policy Network

4 Elinikäisen ohjauksen kehittämistarpeiden kartoittaminen

Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategisten tavoitteiden määrittelemiseksi elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmä kartoitti syksyn 2010 aikana eri lähteiden avulla elinikäisen ohjauksen keskeisiä ja kiireisiä kehittämistarpeita.

Seuraavissa kappaleissa kuvataan niitä pullonkauloja ja haasteita, jotka ovat nousseet esille yhteistyöryhmän järjestämässä kansalaiskyselyssä, työseminaarissa ja verkkohaastattelussa.

4.1 Kansalaiskysely

Osana Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän työskentelyä toteutettiin kansalaiskysely, jonka avulla kartoitettiin eri-ikäisten henkilöiden kokemuksia koulutus- ja työuran aikana saadusta neuvonnasta ja ohjauksesta.

Kansalaisille suunnattu kysely oli Opintoluotsin, Koulutusnetin, Maailmalle.netin ja Facebookin sekä muutamien oppilaitosten sivuilla. Vastausaikaa oli 1.–31.10.2010. Facebookiin kysely saatiin 13.10.2010. Siellä klikkauksia oli 1 023. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 206 henkilöä.

Kansalaiskysely muodostui useasta osiosta siten, että ensin tiedusteltiin vastaajien opiskeluhistoriaa ja pyydettiin heitä arvioimaan saamaansa ohjausta eri kouluasteilla. Sen jälkeen kysyttiin, miten paljon he olivat käyttäneet erilaisia sähköisiä palveluja. Kyselyt sisälsivät väittämiä, joihin oli mahdollista vastata skaalalla 1 (täysin eri mieltä) ja 5 (täysin samaa mieltä). Avoimilla kysymyksillä haluttiin kartoittaa opetussektorin tarjoamien sekä sähköisesti tuotettujen tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistarpeita.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös työ- ja elinkeinotoimistossa tai entisissä työvoimatoimistoissa saamaansa ohjausta ja neuvontaa. Avoimilla kysymyksillä tarkennettiin edellä mainittujen väittämien vastauksia. Lisäksi, pelkästään avoimella kysymyksellä vastaajia pyydettiin kertomaan, ovatko he työssä ollessaan saaneet tukea oman osaamisensa kehittämiseen. Lopuksi annettiin tilaisuus kertoa onnistuneista ja/tai epäonnistuneista ohjauskokemuksista.

Avointen kysymysten vastauksista ilmenee epäkohta, joka liittyy koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ja työssä olevien aikuisten mahdollisuuteen saada tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja. Tietoa tarjolla olevista palveluista ei ole helposti saatavilla. Verkossa oleva tieto on vaikeasti löydettävissä. Sivustojen suunnittelu ja toteutus on usein organisaatiolähtöistä. Tästä syystä ne ovat käyttäjän kannalta vaikeaselkoisia ja heikosti hyödynnettäviä.

Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden saatavuuteen, riittävyyteen tai vaikuttavuuteen ei olla tyytyväisiä. Opetussektorin puolella suurimmaksi ongelmaksi nousi vastausten perusteella resurssien ja henkilökohtaisen ohjauksen riittämättömyys. Myös ohjauspalvelujen järjestämiseen ja toteuttamiseen toivottiin suunnitelmallisuutta ja systemaattisuutta. Työ- ja elinkeinohallinnon puolella suurimmaksi ongelmaksi nousivat resurssien vähäisyyden ohella henkilöstön osaamiseen liittyvät epäkohdat. Yleisesti toivottiin, että asiakaslähettäisyys toteutuisi tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Työpaikoilla saadaan tukea oman osaamisen kehittämiseen ja urasuunnitteluun satunnaisesti. Työntekijän mahdollisuus saada neuvoja ja ohjausta osaamisensa kehittämiseksi tai urasuunnitelmiansa tekemisessä riippuu esimiehen ammattitaidosta ja työpaikan toimintakulttuurista. Kehityskeskusteluja kuvattiin toimintamallina, joka parhaimmillaan tarjoaa foorumin itsearvioinnille ja osaamistarpeiden kartoitukselle.

Onnistuneen ohjauskokemuksen takaa ammattitaitoinen ohjaaja, joka auttaa perspektiivin laajentamisessa sekä kannustaa ja valaa uskoa omiin mahdollisuuksiin.

4.2 Työseminaari

Osana avointa valmisteluprosessia elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmä järjesti 12.11.2010 elinikäisen ohjauksen työseminaarin, johon osallistui noin 50 ohjausasiantuntijaa.

Seminaarin tavoitteena oli kuulla ohjausasiantuntijoiden mielipiteitä yhteistyöryhmän alustavasti määrittelemistä ohjauksen pullonkauloista ja niitä koskevia kehittämisehdotuksia. Tarkasteltavina olivat palvelujen saatavuus, riittävyys ja laatu, erityistarpeiden huomiointi sekä ohjausosaaminen (Liite 2).

4.3 Verkkohaastattelu

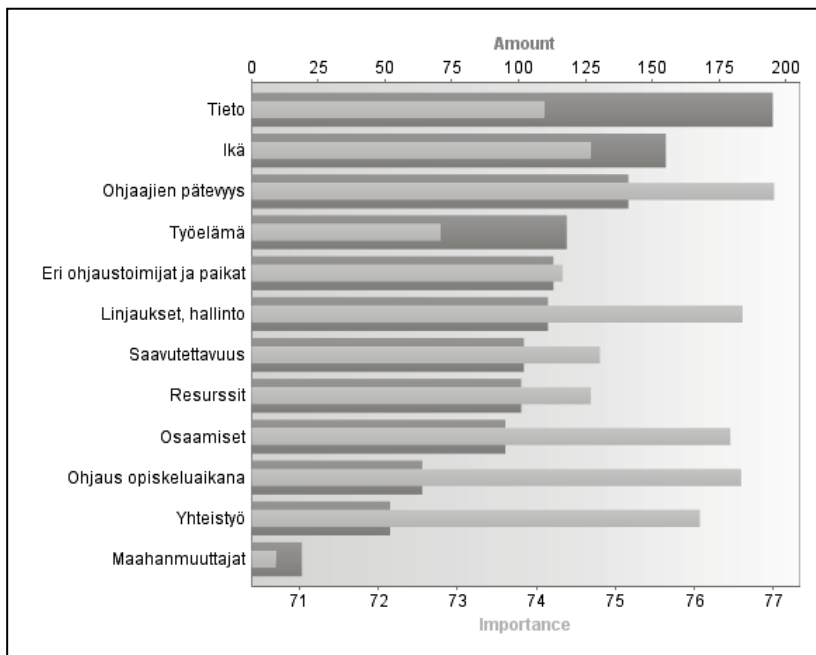
Yhteistyöryhmä toteutti verkkohaastattelun elinikäisen ohjauksen merkittävimpien pullonkalojen määrittämiseksi ja vaikuttavimpien toimenpiteiden kartoittamiseksi. Toteutetussa verkkohaastattelussa osallistujat saivat esittää ajatuksensa ja pääsivät arvioimaan toisten ajatusten tärkeyttä arviointitaululla. Sivusto oli auki 16.–29.11.2010.

Kutsu osallistua verkkohaastatteluun lähetettiin 117 henkilölle työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonaloilla. Kutsussa oli kehoitus lähettää kutsu eteenpäin asiaa tunteville tahoille. Osallistujia oli 557. Keskimääräinen vastausaika oli 20 minuuttia. Kysymyksen ”Mitkä ovat elinikäisen ohjauksen merkittävimmät pullonkaulat?” tuli yhteensä 753 vastausta.

Työ- ja elinkeinohallinnon sekä opetushallinnon välillä on erilaisista käytännöistä johtuen merkittävä ero käsityksissä ohjauksesta. Käsitteiden määrittelyllekin on tarve yhteistyötä kehitettäessä. Tärkeimmiksi kehittämisajatuksiksi nousivat ammattitaitoisen ohjauksen saatavuus ja saumaton palveluketju (yhteistyö ja tuen saaminen elämän eri vaiheissa). Verkkohaastatteluun tapaamisiin perustuvilla palveluilla on omat kehittämistarpeensa.

Merkittävimmät pullonkaulat

Verkkohaastattelussa osallistujat arvioivat muiden osallistujien esittämiä ajatuksia elinikäisen ohjauksen pullonkauloista. Näin luotiin kuvaaja, jossa on esitetty yhdessä luokiteltuna ajatusten määrä ja toisaalta niiden arvioitu merkittävyys.

Kuvio 3. Merkittävimmät pullonkaulat

Tieto (että ihmiset pystyisivät tekemään ratkaisujaan monimutkaisessa järjestelmässä) ja **ikä** (ohjauksen saatavuus eri elämäntilanteissa) olivat selvästi useimmin mainittuja ongelmia.

Tärkeimmiksi teemoiksi nousivat ohjaajien pätevyys, ohjaus opiskeluaikana, osaamiset, linjaukset ja hallinto sekä yhteistyö. Näiden tärkeimpien teemojen osalta hallinnonalojen välillä vallitsi joitakin eroja. Työ- ja elinkeinohallinnonalalla toimivien joukossa ohjaus opiskeluaikana nähtiin selvästi tärkeämpänä kuin muilla. Opetushallinnonalalla nähtiin vastaavasti yhteistyö eri toimijoiden välillä kaikista tärkeimpänä. Lisäksi on huomattava, että ohjaajien pätevyyttä ei nähty niin merkittävänä pullonkaulana opetushallinnossa kuin työ- ja elinkeinohallinnossa, jossa vain ammatinvalintapsykologeille on määritelty pätevyysvaatimukset.

Ohjaajien pätevyys

Ohjaajien varsinaiseen koulutukseen liittyvien tekijöiden lisäksi tärkeäksi nähtiin ohjaajien työelämäosaaminen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitys. Ohjaajien pätevyyteen liittyvissä ehdotuksissa nousivat esille ohjaaja-nimikkeen suojaus, koulutukseen pääsyn edellytykset ja koulutuksen sisältö. Esille nousi myös ohjausosaamisen levittäminen laajemmalle koulutusorganisaatioissa.

Ohjaus opiskeluaikana

Opiskeluaikaiseen ohjaukseen liittyvissä ehdotuksissa esillä olivat erityisesti ohjauksen ja ohjausosaamisen puute korkea-asteella sekä ohjauksellisten ja urasuunnitelmiin liittyvien näkökulmien lisääminen perusasteella. Lisäksi esille nousivat opiskelijan jaksamiseen ja elämän muutostilanteisiin liittyvät henkilökohtaisemmat asiat ohjauksellisina haasteina.

Osaamiset

Osaamisia käsittävässä ehdotuksissa puhuttiin osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta, henkilöiden omasta itseohjautumisen osaamisesta sekä erilaisten oppijoiden ohjausosaamisesta ohjaajilla. Ohjausosaaminen käsitettiin monissa eri ehdotuksissa läpileikkaavasti siten, että osaamista pitäisi kehittää niin ohjaajilla, opiskelijoilla, kuin muilla opettajilla.

Linjaukset, hallinto

Yhteisten eri hallinnonaloja yhdistävien käytänteiden ja politiikkalinjausten puute nähtiin tärkeäksi kysymykseksi, johon liittyviä konkreettisia ehdotuksia tehtiin monia.

Yhteistyö

Yhteistyötä käsittelevissä ehdotuksissa esitettiin runsaasti nimenomaan hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittämistarpeita. Tämä nähtiin heijastuvan paitsi tietojärjestelmä-hankkeissa, myös konkreettisessa asiakaspalvelussa hallinnonaloilla.

Muutettavia asioita

Osallistujat saivat lisäksi ehdottaa yhtä asiaa joka pitäisi muuttaa. Esille nousivat seuraavat teemat

- riittävästi henkilöitä ja työaika
- rahoitus
- jatkuvuus ja yhteistyö
- kattavat palvelut ilman hallinnonalakohtaisia rajoja
- ohjaustoiminnan itsenäinen profiili ja arvostus

5 Elinikäisen ohjauksen kehittämisen tavoitteet

Koulutus- ja urasuunnittelua tukevien tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen tarve ja merkitys on kasvanut kaikenikäisten kansalaisten keskuudessa. Tämä johtuu sekä koulutusjärjestelmässä toteutetuista uudistuksista että työelämässä ja yhteiskunnassa laajemminkin tapahtuneista muutoksista. Työurien lineaarisuus on vähentynyt ja siirtymien määrä on vastaavasti lisääntynyt. Koulutuspolkujen monimuotoistuminen ja yksilöllistyminen yhdessä koko ikäluokan koulutustavoitteen ja syrjäytymisen ehkäisemistavoitteen kanssa lisäävät osaltaan ohjauksen tarvetta. Osa kansalaisista suunnittelee ja toteuttaa sekä opinto- että työuriaan myös ulkomailla.

Elinikäinen oppiminen edistää tietoperustaista kasvua ja taloudellista kilpailukykyä, henkilökohtaisten mahdollisuuksien toteutumista, sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja aktiivista kansalaisuutta. Ohjaus tukee elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien toteutumista tarjoamalla yksilöille tietoja ja taitoja, joiden avulla he voivat tehdä elämänsä elämänsä, henkilökohtaiseen kehittymiseensä, koulutukseensa ja uraansa liittyviä päätöksiä. Kun oppimis- ja kehittymismahdollisuudet ovat yhä moninaisempia, on laadukkaalla ohjauksella on suuri merkitys onnistuneiden päätösten ja valintojen tekemisessä.

EU:n jäsenmaiden opetusministerit toteavat elinikäisen ohjauksen päätöslauselmassa, että on vahvistettava ensisijaiset tavoitteet, joilla pyritään aktiivisen ohjauspolitiikan täytäntöönpanoon elinikäistä koulutusta koskevien strategioiden yhteydessä. Jäsenvaltioita kehoitetaan vahvistamaan elinikäisen ohjauksen osuutta kansallisten elinikäistä oppimista koskevien strategioiden yhteydessä Lissabonin strategian ja eurooppalaisen koulutusalan yhteistyöstrategian mukaisesti sekä tarvittaessa toteuttamaan selvityksiä ohjauspolitiikoista ja -käytännöistä kansallisella tasolla. Jäsenvaltioiden tulisi:

- 1 edistää elinikäisten uranhallinta- sekä uran- ja elämänsuunnittelutaitojen hankkimista
- 2 helpottaa kaikkien kansalaisten mahdollisuutta saada ohjauspalveluja
- 3 kehittää ohjauspalvelujen laadunvarmistusta ja
- 4 vahvistaa eri toimijoiden välistä palvelujen koordinoitua ja yhteistyötä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Nämä tavoitteet vastaavat hyvin niitä kehittämistarpeita, jotka nousivat esiin myös tämän työryhmän selvityksissä.

Työryhmä katsoo, että elinikäisen ohjauksen toteutuminen Suomessa edellyttää seuraavien strategisten tavoitteiden saavuttamista:

Strateginen tavoite 1: Ohjauspalveluja on tasapuolisesti saatavissa ja ne vastaavat asiakkaan tarpeita

Työryhmän mielestä elinikäisen ohjauksen toteutuminen Suomessa edellyttää erityishuomiota neuvonta- ja ohjausresurssien turvaamiseen. Lisäksi ohjausresurssit tulee kohdentaa siten, että eri hallinnonalojen ja toimijoiden tarjoamat palvelut näyttäytyvät kansalaiselle saumattomina palveluketjuina elämän eri vaiheissa ja ne tuotetaan asteittain syvenevinä palveluina omatoimisista verkkopalveluista alkaen aina henkilökohtaisiin palveluihin asiakkaan palvelutarpeen mukaan.

Työryhmä näkee kiireisiä kehittämistarpeita erityisesti seuraavilla ohjauksen alueilla:

Perusopetus

Opetus- ja kulttuuriministeriön laatukriteereissä määritellään, että riittävän henkilökohtaisen ohjauksen varmistamiseksi suositeltava enimmäisoppilasmäärä yhtä opinto-ohjaajaa kohtaan perusopetuksen yläluokilla on 250. Nykyisin oppilaanohjauksen resursseissa on suuria koulukohtaisia eroja.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmisteleva työryhmä¹⁶ selvitti työssään perusteellisesti opinto-ohjauksen toteutumista. Työryhmä totesi, että lukioiden välillä on selviä eroja opinto-ohjauksen saatavuudessa sekä ryhmämuotoisena että yksiköllisenä ohjauksena. Lukiotyöryhmä ehdotti, että lukiolain (629/1998) 7 §: 4 momentti muutetaan kuuluvaksi seuraavasti: ”Opiskelijalle tulee antaa myös opinto-ohjausta. Ryhmämuotoisen ohjauksen lisäksi opiskelijalla on oikeus saada yksilöllistä opinto-ohjausta.”

Ammatillinen koulutus

Koulutuksen arviointineuvosto on arvioinut opetusministeriön toimeksiannosta koko opiskelijahuollon toteutumista ammatillisessa peruskoulutuksessa vuonna 2009¹⁷. Arvioinnilla pyrittiin saamaan kokonaiskuva ammatillisen koulutuksen järjestäjien opiskelijahuollollisesta toiminnasta. Arvioinnista käy ilmi, että opinto-ohjaajien rooli on erittäin keskeinen opiskelijahuollossa, joskin osa järjestäjistä mieltää opinto-ohjaajien ja opinto-ohjauksen kuuluvan pedagogisiin ydintoimintoihin.

Opinto-ohjaajien työ on laajentunut opiskelijan ohjauksesta ja neuvonnasta käsittämään opiskelijan kokonaisvaltaisen kasvun tukemisen opiskelun eri vaiheissa kuten myös huoltajien sekä muiden tahojen kanssa tehtävän yhteistyön. Opinto-ohjaajat koordinoivat usein koko opiskelijahuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä. Opinto-ohjaajan rooli on erityisen merkittävä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuessa, poissa-

16 Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpideehdotuksia valmistelevan työryhmän muistio, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14

17 Koulutuksen arviointineuvosto 2010, Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 49

olojen vähentämiseen ja oppimisvaikeuksiin ja opintojen loppuun saattamiseen liittyvissä kysymyksissä sekä nivelvaiheisiin liittyvissä toiminnoissa ja siten sillan rakentamisessa sekä peruskouluun ja edelleen työelämään koulutuksesta valmistuttua. Toimenkuvan ja tehtävien laajentumisen myötä vaatimukset osaamiselle ovat kasvaneet.

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjausta antavat päätoimisten opinto-ohjaajien lisäksi opettajat, joiden opetusvelvollisuuteen on lisätty opinto-ohjausta. He eivät aina ole kelpoisia opinto-ohjaajien tehtäviin. Ongelmallista¹⁸ ammatillisessa koulutuksessa on, että ohjauksen antaminen hajaantuu useille henkilöille ja vastaavasti opinto-ohjauksen laatu ja määrä vaihtelevat suuresti koulutuksen järjestäjän ja koulutusalojen välillä.

Nivelvaiheet

Kansalaiskyselyssä ja erilaisissa koulutuksen ja työelämän välisiä nivelkohtia käsitelleissä työryhmissä¹⁹ on kiinnitetty huomiota ohjauksen katvealueeseen eri kouluasteiden sekä koulutuksen ja työelämän saumakohdissa. Oppilaitokset järjestävät ohjausta oppilaille ja opiskelijoille ja työ- ja elinkeinotoimistojen ohjaus- ja neuvontapalvelut kohdentuvat pääasiassa työttömille tai työttömyysuhan alaisille. Verkossa oleva tieto on vaikeasti löydettävissä ja sivustot on toteutettu organisaatiolähtöisesti.

Nuorten opiskelun jatkumiselle perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihe on kriittinen kohta. Opetushallituksen hakurekisterin mukaan keväällä 2010 perusopetuksensa päätti 63 893 nuorta. Heistä jätti hakematta yhteishaussa noin 1300 nuorta. Kevään yhteishaun, täydennyshaun ja lisähaun jälkeen noin 3 850 perusopetuksensa keväällä 2010 päättäneitä nuorta ei ollut päässyt syksyllä 2010 alkaneeseen lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen. Osa heistä on aloittanut opiskelun yhteishaun ulkopuolisessa koulutuksessa, kuten ammattistartissa muissa ammatilliseen koulutukseen valmistavissa koulutuksissa tai perusopetuksen lisäopetuksessa (10 lk.).

Kaikkiaan pelkällä peruskoulupohjalla olevia ja ilman jatko-opiskelupaikkaa jääneitä hakijoita oli keväällä 2010 noin 10 000 nuorta. Tämä luku sisältää myös aikaisempina vuosina perusopetuksen päättäneet.

Koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on ongelmia löytää sopivia ohjauspalveluja ja tietoa tarjolla olevista koulutusvaihtoehdoista. Sama ongelma koskee myös työelämän ulkopuolella olevia aikuisia.

TE-toimistot

TE-hallinnon monikanavastrategia edellyttää, että verkossa ja muissa viestimissä käytettävä kieli, ilmaisuasu ja tekniset ratkaisut on tuotettu siten, että kaikkien käyttäjien on mahdollista niitä hyödyntää ja hoitaa asiansa sähköisiä viestimiä käyttäen.

Asiantuntijaseminaarissa ja kansalaiskyselyssä tuotiin esille, että TE-toimistojen palvelut eivät kaikilta osin vastaa korkeakoulututkinnon suorittaneiden tarpeisiin. TE-hallinnon virkailijoilta edellytetään entistä laajempaa koulutusjärjestelmän ja tutkintojen sisältöjen tuntemusta. TE-toimistojen URA-asiakasjärjestelmän ammattihaussa esiin tulevat nimikkeet kuvaavat huonosti nykyisen työelämän ammatteja. Myös työvoima-

18 Opetushallitus 2009, Ammatillisen peruskoulutuksen opetuksen ja ohjauksen määrä ja riittävyys.

19 Opetusministeriö 2005, Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33

koulutuksen koulutustarjontaa tulisi entisestään yksilöllistää siten, että korkea-asteen koulutuksen suorittaneet voisivat täydentää osaamistaan ja taitojaan paremmin työelämän tarpeita vastaaviksi.

Peruskoulun päättäneiden ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten ohjauksen järjestyminen edellyttää saumatonta tiedonkulkua ja seurantajärjestelmien kehittämistä eri koulumuotojen ja hallinnonalojen välillä. TE-hallinnon tavoitteena on tarjota nuorille palveluja, joiden avulla heidän on mahdollista hakeutua kehittämään ammatillista osaamistaan ja työelämävalmiuksiaan. Tuottavuusohjelma vaikuttaa kuitenkin siten, että neuvonta- ja ohjaushenkilöstön määrä on viimeisen 10 vuoden aikana vähentynyt selvästi ja yhden henkilön vastuulla voi olla useita erityisosaamista vaativia tehtäviä.

Maahanmuuttajat

Erityisiä, kotoutumista edistävän lainsäädännön (1386/2010) määrittämiä kotoutumisen edistämisen toimenpiteitä lukuun ottamatta, palvelujen kehittämisen perusajatuksena on, että maahanmuuttajat käyttävät samoja ohjauspalveluja kuin suomalaisetkin.

Maahanmuuttajien ohjaukseen kehitettyjä malleja ja toimintaprosesseja kehitetään meneillään olevalla ESR-kaudella mm. ohjausprosessien ja ohjauksen menetelmien sekä työntekijöiden osaamisen kehittämiseksi TE-toimiston, kunnan tai oppilaitoksen työssä. Kehittämisen kohteita ovat myös työllistymiseen ja monikulttuurisuuden hyödyntämiseen liittyvät mallit työelämässä.

Maahanmuuttajien ja monikulttuurisen ohjauksen kehittämistyötä tehdään parhaillaan yhteistyössä sisäasiainministeriön ALPO -tukirakenteen (TL2, Suomeen muuttaneiden alkuvaiheen ohjaus ja osaamisen kehittäminen -tukirakenne) ja TL 3 Osuvuutta ja kysyntälähtöisyyttä aikuisopiskeluun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämisohjelman projektien kanssa.

Strateginen tavoite 1: Ohjauspalveluja on tasapuolisesti saatavissa ja ne vastaavat yksilön tarpeita

Työryhmä ehdottaa, että

- 1 Perusopetuksessa tulee olla enintään 250 oppilasta yhtä oppilaanohjaajaa kohti.
- 2 Oikeus saada henkilökohtaista opinto-ohjausta sisällytetään lukiolakiin.
- 3 Lukion opinto-ohjaukselle ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaukselle määritellään laatukriteerit.
- 4 Etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maan kattavaksi, jolloin parannetaan nuorten mahdollisuuksia saavuttaa tarvitsemiaan palveluja. Kuntien nuorten ohjaus- ja palveluverkostot selvittävät paikallisesti julkisen sektorin palvelujen ulkopuolella olevien nuorten määrät ja sopivat paikallisista käytännöistä nuorten ohjauksessa.
- 5 Turvataan TE-hallinnon neuvonta- ja ohjauspalvelujen resurssit siten, että eri asiakasryhmien palvelujen saatavuus varmistetaan
- 6 Vakiinnutetaan parhaat ESR-rahoituksella kehitetyt hallinnonalat ylittävät toimintamallit tavoitteena esimerkiksi siirtymävaiheiden ohjauspalveluiden turvaaminen.
- 7 Maahanmuuttaja-asiakkaiden tarpeet tulee huomioida ohjauspalveluiden toteutuksessa.
- 8 Elinikäistä ohjausta tukevat sähköiset palvelut rakennetaan hakijaystävällisiksi ja keskenään käyttäjien kannalta yhdenmukaisesti toimivaksi palveluksi.

Strateginen tavoite 2: Yksilölliset uranhallintataidot vahvistuvat

"Urasuunnittelutaidot viittaavat kompetensseihin, joita hyödyntäen yksilöllillä on taito kerätä, analysoida, tehdä synteesejä ja järjestää itseen, koulutukseen ja ammatteihin liittyvää tietoa, lisäksi heillä on kyky soveltaa tätä tietoa ja tehdä päätöksiä erilaisissa siirtymävaiheissa."²⁰

Työryhmän tilaamassa verkkohaastattelussa koettiin nuorten onnistuvia koulutusvalintoja ja vaiheittaista ammatillisen identiteetin rakentumista tukeva ohjaus puutteelliseksi. Aikuisten osalta koettiin puuttuvan prosessi urakehitystä parantavaan ja ongelmia jo ennalta ehkäisevään urasuunnitteluun ja täydennyskoulutukseen. Olemassa olevat palvelut keskittyvät liiaksi työnvälitykseen ja ongelmatilanteiden käsittelyyn.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtinut työryhmä ehdotti, että kukin lukio-opiskelija laatii jatko-opintoihin orientoivan henkilökohtaisen jatko-opintosuunnitelman, joka sisällytetään henkilökohtaiseen suunnitelmaan opintojen etenemisestä (opiskelusuunnitelma). Työryhmä myös katsoi, että jokaisella lukion opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ohjausta suunnitelman laatimisessa. Toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen päättävillä tulee niin ikään olla suunnitelma sijoittumisesta koulun jälkeen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti kesällä 2010 kehittämishankeen, jonka tavoitteena on yhteistyörakenteiden luominen lukiossa, lukion ja korkeakoulujen sekä lukion, alueen työvoimaviranomaisten ja työelämän välille. Pilottihankkeeseen on valittu 12 lukiokoulutuksen järjestäjää. Tavoitteena on, että kukin lukio-opiskelija laatii jatko-opintoihin orientoivan henkilökohtaisen jatko-opintosuunnitelman, joka sisällytetään henkilökohtaiseen suunnitelmaan opintojen etenemisestä.

Hallitus päätti vuoden 2010 budjettiriihessä käynnistää ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman, jolla pyritään uusien tai aikaisempaa spesifimpien tarkastelukulmien löytämiseen läpäisyproblematiikkaan. Uusien toimintamallien ja toimenpitekokonaisuuksien kehittämiseen ja käynnistämiseen kohdennetaan koulutuksen järjestäjille valtionavustusta.

Urasuunnittelutaitojen lisäksi opetuksessa ja ohjauksessa tulisi kiinnittää huomioita työelämätaitojen kehittämiseen. Urahallinta- ja suunnittelutaitojen ohella työelämässä tarvittavat yleiset taidot vahvistavat työllistymismahdollisuuksia. Myös EU:n linjauksissa²¹ on kuvattu, minkälaisia taitoja ja osaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan. New Skills for New Jobs -aloitteessa esitellään yleiset taidot, jotka kaikilla tulisi olla. Sellaisia ovat oppimaan oppimisen taidot, vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot, aloitteellisuus ja yrittäjyys sekä kulttuurinen kompetenssi ja ilmaisukyky. Edellä mainittuja taitoja ja työelämä tietoutta tulisi integroida opetukseen ja ohjaukseen jo peruskoulusta lähtien.

²⁰ Sultana, Ronald. 2010.

²¹ KOM(2008) 868. Uudet taidot uusia työpaikkoja varten

Työmarkkinoiden ja ammattitaitotarpeiden ennakoiminen ja yhteensovittaminen {SEC(2008) 3058}

Strateginen tavoite 2: Yksilölliset uranhallintataidot vahvistuvat

Työryhmä ehdottaa, että

- 1 Kaikilla kouluasteilla vahvistetaan yksilöllisiä uranhallintataitoja; lukiossa opiskelijoiden henkilökohtaiseen jatko-opintojen suunnitteluun, ammatillisessa koulutuksessa ura- ja/tai opiskelusuunnitelman laatimiseen ja korkeakouluissa uranhallintaan liittyviä taitoja. Aikuisten ohjauksessa vahvistetaan urasuunnittelun ja hallinnan taitoja.
- 2 Opetuksessa ja ohjauksessa vahvistetaan yleisiä työelämätietoja ja -taitoja.
- 3 Elinikäisessä ohjauksessa tuetaan itsenäisiä sekä ei-perinteisiä koulutus- ja ammatinvalintoja.

Strateginen tavoite 3: Ohjaustyötä tekeillä on tehtävien edellyttämä osaaminen

Ohjausosaaminen edellyttää kehittämistä. Tämä koskee sekä ohjaajien ammattitaitoa uusien haasteiden edessä että ohjauksen tehtävien laajentumisen näkemistä oppilaitosten ja eri hallintoalojen toimijoiden keskuudessa sekä laajemmin yhteiskunnassa ja työelämässä.

Ohjausosaamisen kehitystarpeet nousivat esille kansalaiskyselyssä, verkkohaastattelussa, työseminaarissa ja yhteistyöryhmässä. Ohjausosaamiselle koettiin olevan runsaasti uusia vaatimuksia johtuen mm. työmarkkinoiden nopeista muutoksista, työelämään ja yksilöiden omaan elämänhallintaan liittyvästä epävarmuudesta ja jatkuvasta osaamisen kehittämisestä.

Lisääntynyt ohjausosaamisen tarve kohdistuu ohjaustyötä tekevien tietopohjan ajantasaistamiseen ja yleisten ohjausvalmiuksien kehittämiseen. Sen rinnalla on tarvetta myös ohjauksen erityisosaamiselle. Tällaisia erityisalueita ovat mm. nuorten ohjaus, aikuisten ohjaus ja maahanmuuttajien ohjaus, joissa yleisen osaamisen lisäksi tarvitaan lisätaitoja huomioida ko. ryhmän tai väestönosan erityistarpeet. Esimerkiksi aikuisten ohjauspalveluissa korostuvat asiakkaiden useiden samanaikaisten roolien ja erilaisten elin- ja oppimisympäristöjen merkitys.

Koulujen ja oppilaitosten ohjaustyössä kohdataan yhteiskunnan muuttuessa enenevässä määrin yksilöön tai hänen elämäntilanteeseensa liittyviä haasteita. Ohjaajat tarvitsevat osaamista erilaisten oppilaiden ja opiskelijoiden kohtaamiseen.

Yhteiskunnan monikulttuuristuminen edellyttää ohjaajilta entistä laajempaa ja syvällisempää tietämystä eri kulttuureista ja uskonnoista lasten, nuorten ja heidän perheidensä kotoutumisen tukemiseksi.

Tiedollisten valmiuksien lisäksi ohjauksessa tarvitaan prosessien hallintaa, kokonaisvaltaista työotetta, suunnitelmallisuutta sekä yhteistyötaitoja asiakkaan ja muiden kumppaneiden kanssa.

Ohjausosaamista tarvitaan nykyistä enemmän myös muissa tehtävissä kuin perinteisissä tieto-, neuvonta- ja ohjaustehtävissä. Ohjausosaaminen tulee korostumaan etenkin opettajien työssä. Huomioitava on myös, että enenevästi myös esimerkiksi opintosihteerit, opintotoimistojen työntekijät, työvoimaneuvojat jne. tekevät jo ohjauksellista työtä. Tämä tarkoittaa niin oppimisen ohjaamista kuin uravalintoihin tai eri elämäntilanteisiin ja yleensä elämänhallintaan liittyvää ohjausta. Myös TE -toimistoissa tehtävä asiakaspalvelu muuttuu yhä ohjauksellisempaan suuntaan kun asiakkaat ohjataan hoitamaan rutiiniluonteisia tehtäviä ja tiedonhankintaa omatoimisesti verkossa.

Osaamisen tunnistaminen osana ohjausta edellyttää ammattitaidon kehittämistä, koskien niin ohjauksen ammattilaisia kuin muita ohjaustehtävissä työskenteleviä. Tunnistamisen keskeiseksi tai jopa ainoaksi tavoitteeksi nähdään usein tunnustaminen (hyväksiluvun, todistuksen tms. saaminen). Tällöin ei nähdä sen potentiaalia tavoitteiden asettelun, oppimisen ja urasuunnittelun lähtökohtana. Parhaimmillaan tietojen, taitojen ja valmiuksien kartoittaminen ja tunnistaminen on ammatilliseen ja henkilökohtaiseen kehittymiseen tähtäävää dialogia asiakkaan ja ohjaajan välillä.

Kansainvälisen yhteistyön, kuten ohjaajien ulkomaisten täydennyskoulutusjaksojen tai verkostoitumisen, kautta voidaan merkittävästi edistää ohjauksen toimintatapojen ja käytänteiden kehittämistä. Suomen rajat ylittävä ohjauksen käytännön toimijoiden yhteistyö mahdollistaa uusien ideoiden tuomisen osaksi paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia ratkaisuja. Kansainvälisen verkostoitumisen ja yhteistyön kautta vahvistetaan myös suomalaista ohjaajien ammatti-identiteettiä.

Strateginen tavoite 3: Ohjaustyötä tekeillä on tehtävien edellyttämä osaaminen

Työryhmä ehdottaa, että

- 1 Kehitetään ohjaustehtävissä olevien peruskoulutusta (opinto-ohjaajien yliopistokoulutusta, opettajakorkeakoulujen ammatillisten opinto-ohjaajien koulutusta ja opettajakoulutuksen ohjausosaamista) vastaamaan nykyistä paremmin ohjaustyön muutoksiin.
- 2 Varmistetaan jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuudet eri hallinnonalojen ja työelämän ohjaustehtävissä toimiville. Jatko- ja täydennyskoulutusta järjestetään suunnitelmallisesti monialaisena ja -amatillisena koulutuksena. Koulutuksen painopisteet: monikulttuurinen ohjaus, moniammatillinen ohjaus ja yhteistyö, ennakoititiedon hyödyntäminen, aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, urasuunnittelu- ja työelämätaidot, kansainvälistymisen vaikutukset ohjaukseen.
- 3 Vahvistetaan henkilöstön ohjausosaamista työ- ja elinkeinohallinnossa.
- 4 Vakiinnutetaan työpaikkaohjaajien koulutus.
- 5 Pilotoidaan kansainvälinen ja moniammatillinen ohjaajakoulutus, joka on eurooppalaisen koulutusrakenteen mukainen sisältäen bachelor- (amk-yksiköt) ja master-tason (yliopistoyksiköt). Koulutuksen tarkoitus on ennakoida kansainvälistyvän työelämän ohjauksen tarpeita.

Strateginen tavoite 4: Ohjauksen laatujärjestelmiä kehitetään

Ohjauksesta puuttuu kokonaisvaltainen laatu- ja arviointijärjestelmä, jonka avulla olisi mahdollista saada systemaattisesti kerättyä tietoa elinikäisen ohjauksen toteutumisesta. Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden järjestämistä tulisi arvioida kokonaisvaltaisesti siten, että otetaan huomioon kaikki palvelujen tuottamiseen vaikuttavat mekanismit.

Elinikäisen ohjauksen järjestämisen laadun ja arvioinnin lähtökohtana voidaan pitää arvoja, joille tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen tulisi perustua. Kansainvälisissä ja kansalli-

sisä hankkeissa asiakaslähtöisyys, yhdenvertaisuus, läpinäkyvyys ja luotettavuus, uudistuminen ja seuranta ovat olleet keskeisiä arvolähtökohtia laadun ja arvioinnin tarkastelussa.

Strateginen tavoite 4: Ohjauksen laatu järjestelmiä kehitetään

Työryhmä ehdottaa että

- 1 Valmistellaan elinikäisen ohjauksen laadunhallinnan menettelyt sekä laaditaan työvälineet itsearviointia ja palautteen keräämistä varten.
- 2 Huolehditaan siitä, että ohjaustyössä toimivilla on käytettävissään tehtävien edellyttämä tilasto- ja seurantatieto

Strateginen tavoite 5: Ohjaus toimii koordinoituna kokonaisuutena

Kasvavaan ja monimuotoistuvaan ohjaustarpeeseen vastaaminen ja elinikäisen ohjauksen näkökulman vahvistaminen edellyttävät useiden sidosryhmien panostusta tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Näiden palvelujen toimivuuden kannalta on tärkeää, että niitä tuottavilla tahoilla on yhteneväiset toimintamallit, vahva yhteistyö sekä selkeä vastuun- ja työnjako. Valtakunnallisen koordinaation tehostamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 1.9.2010 Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän.

Työryhmän tilaamassa verkkohaastattelussa keskeisenä kehittämistavoitteena nähtiin saumaton palveluketju ja hallinnonalat ylittävän ohjauskokonaisuuden muodostuminen.

Valtion aluehallinto uudistui vuoden 2010 alussa. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset tukevat alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla ja niissä käsitellään mm. yrittäjyyttä, työmarkkinoiden toimintaa ja osaamista koskevia asioita. Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksissa hoidettavat opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tehtävät liittyvät mm. koulutus- ja osaamistarpeiden lyhyen aikavälin ennakkointiin, ammatilliseen ja aikuiskoulutukseen, nuorisotyöhön sekä hallinnonalan ESR-asioihin.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten strategia-asiakirjan 2010–11 mukaan ”Keskukset vastaavat (aikuis)koulutuksen tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen alueellisesta saatavuudesta.” Tehtävä on rajattu koskemaan aikuiskoulutusta ja keskusten toiminta on tieto-, neuvonta ja ohjauspalvelujen alueella varsin vaihtelevaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtinut työryhmä ehdotti²², että työ- ja elinkeinohallinnon roolia ja osaamista nuorten koulutukseen ohjaamisessa vahvistetaan. Kohderyhmänä olisivat erityisesti uudet ylioppilaat ja ne nuoret, jotka hakevat opiskelemaan ja joilla ei vielä ole opinto-oikeutta missään oppilaitoksessa. Työryhmä ehdotti myös moniammatillisen yhteistyön lisäämistä ja etsivän nuorisotyön vahvistamista.

²² Lähde: Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmistelevan työryhmän muistio, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14

Nuorisolain muutos vuonna 2010 vahvistaa paikallista hallinnonalojen yhteistyötä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtinut työryhmä ehdotti, että Puolustusvoimat ja TEM parantavat yhdessä muiden viranomaisten kanssa varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen aikaista ohjausta koulutukseen hakeutumisessa. Kotiutettava laatisi ohjauksessa jatkosuunnitelman opintoihin tai töihin siirtymisestä.

Strateginen tavoite 5: Ohjaus toimii koordinoituna kokonaisuutena

Työryhmä ehdottaa, että

- 1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten roolia ohjauspalvelujen alueellisessa järjestämisessä vahvistetaan. ELYjen strategia-asiakirjaan ja strategiaan tulossopimukseen sisällytetään seuraava tehtävä: "Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus vastaa alueellisten elinikäisen ohjaukseen liittyvien palvelujen koordinoinnista ja palvelujen saatavuuden varmistamisesta yhteistyössä työelämän edustajien kanssa ja koordinoi ohjaukseen liittyvää täydennyskoulutusta alueellaan. Koulutusta tulee tarjota laaja-alaisesti siten, että se kattaa opetus-, nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimen ja työhallinnon sekä nuorille ohjauspalveluja tuottavat yhteisöt". Toiminnan vaikuttavuudelle asetetaan indikaattorimuotoiset tulostavoitteet.
- 2 Ruotsinkielisten tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen alueellisesta koordinoinnista vastaa aluehallintovirastojen ruotsinkielinen opetustoimen yksikkö.
- 3 Tulevan rakennerahasto-ohjelmakauden (2014-) yhdeksi painopisteeksi määritellään elinikäinen ohjaus. Kehitettyjen toimintamallien vakiinnuttamista tuetaan rakennerahastovaroin.
- 4 Koulutuksen järjestäjät ottavat käyttöön ns. työelämäohjelmat, joilla edistetään oppilaitosten työelämäyhteistyötä ja samalla kehitetään toimintamalleja, joilla tuetaan koulutuksesta työelämään siirtymistä.
- 5 Laaditaan toteuttamissuunnitelma, jossa konkretisoidaan eri hallinnonalojen toimenpiteet, joilla pystytään tehostamaan varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen aikaista ohjausta.
- 6 Elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmä edistää hallinnonalojen ja toimijoiden yhteistyötä ohjausta koskeissa kysymyksissä. Työryhmää laajennetaan siten, että se kattaa työelämää edustavat tahot ja koulutuksen ylläpitäjätahot sekä ohjaukseen osallistuvat henkilöstöryhmät. Kytetään aikuisopiskelun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen -kehittämishjelman koordinaatio- ja seurantaryhmän työ elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän työhön. Hallinnonalojen ja toimijoiden välistä yhteistyötä voidaan tarvittaessa edistää erillisillä ad hoc- työryhmillä.

Oppilaitosten opinto-ohjaajien määrät ja koulutus

Oppilaitosten opinto-ohjaajien määrät ja tarpeet

Tuoreimman valtakunnallisen opettajatietokeruun mukaan²³ suomenkielisessä perusopetuksessa toimii 594 opinto-ohjaajaa, joista 513 (86,4 %) on kelpoisia hoitamaansa tehtävään.

Suomenkielisessä lukiokoulutuksessa toimii 335 opinto-ohjaajaa, joista 295 (88,1 %) on kelpoisia hoitamaansa tehtävään. Ruotsinkielisessä perusopetuksessa toimii 37 opinto-ohjaajaa, joista 23 on kelpoisia (62,2 %). Ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa toimii 25 opinto-ohjaajaa, joista 20 on kelpoisia (80 %).

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa toimii 230 opinto-ohjaajaa, joista 197 (85,7%) on kelpoisia tehtävänsä.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen laskennalliseksi opinto-ohjaajatarpeeksi vuoteen 2020 mennessä on arvioitu suomenkielisessä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa 866 uutta ohjaajaa. Vastaava arvio ruotsinkielisellä puolella on 59 ohjaajaa. Arviot perustuvat ikärakenteeseen, opettajavarantoon ja kelpoisuustilanteeseen.

Opettajankoulutus 2020 -työryhmä (OPM 2007:44) esitti, että suomenkielisellä puolella opinto-ohjaajakoulutukseen otettavien määrän tulisi vuoteen 2015 mennessä olla 840, jotta vuoteen 2020 mennessä arvioitu tarve tyydyttyisi. Vastaavan määrän tulisi olla ruotsinkielisellä puolella 50 aloittajaa. Kokonaisuudessaan tämä tarkoittaisi, että vuoteen 2015 mennessä opinto-ohjaajakoulutukseen tulisi ottaa yhteensä 890 opiskelijaa.

Opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutus

Opinto-ohjaajakoulutusta järjestävät Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto ja Åbo Akademi. Ilman aikaisempaa tutkintoa ja aikaisempia opintoja oppilaan- ja opinto-ohjaajaksi opiskelu on mahdollista vain Joensuun yliopistossa.

Jyväskylän yliopistossa järjestettiin opinto-ohjaajakoulutusta 1990-luvun puoliväliin saakka yhden lukuvuoden laajuisena päätoimisena opiskeluna. Vuoden 1996 syyslukukaudesta alkaen koulutus muuttui 35 ov:n (nyk. 60 op:n) laajuiseksi monimuotokoulutukseksi, joka on toteutettu yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun opinto-ohjaajakoulutuksen kanssa. Vuoden 2002 syksystä alkaen monimuotokoulutuksen rinnalle käynnistettiin opinto-ohjaajien muuntokoulutus (nyk. ohjausalan maisteriohjelma), jossa kasvatustieteen maisterintutkinnon ohella suoritetaan opinto-ohjaajakelpoisuuden tuottavat opinnot. Jyväskylän yliopiston ohjausalan koulu-

23 Opettajat Suomessa 2010. Koulutuksen seurantaraportti 2011:6

tus- ja tutkimusyksikkö on kehittänyt peruskoulutusmalleja, monimuoto- ja ohjausalan maisteriohjelmakoulutusta sekä osallistunut kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin.

Ohjausalan maisteriohjelma on suunniteltu 2-vuotiseksi ja se kattaa 120 opintopistettä. Maisteriohjelma on tarkoitettu kasvatustieteellistä oppiainetta opiskelleille, erityispedagogiikkaa opiskelleille tai niille, jotka ovat suorittaneet opettajan pedagogiset opinnot. Maisteriohjelman ytimenä on rakentaa kaikille tarjottavien opintojen puitteissa jokaiselle opiskelijalle mahdollisimman aidosti omia tavoitteita vastaava opiskelukokonaisuus. Kaikille tarjottavat opinnot rakentuvat oppilaan- ja opinto-ohjaajan tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavien opintojen ympärille.

Ammatillista opinto-ohjaajakoulutusta järjestetään Hämeen, Jyväskylän ja Haaga-Helian ammatillisissa opettajakorkeakouluissa. Haaga-Heliassa opinto-ohjaajakoulutus käynnistyy keväällä 2011. Kelpoisuusvaatimuksena on ammatillisten tai yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus. Hakijoilla on myös oltava vähintään vuoden mittainen päätoiminen opetus- ja ohjauskokemus ammatillisesta oppilaitoksesta tai ammattikorkeakoulusta. Vuonna 2010 ammatilliseen opinto-ohjaajakoulutukseen oli 364 hakijaa, joista valittiin 113 ja opiskelupaikan vastaanotti 112 opiskelijaa.

Lähimenneisyyden sisäännotot eivät ole riittäneet kattamaan opinto-ohjaajien määrällistä tarvetta. Osana opettajankoulutuksen laajennusohjelmaa opinto-ohjaajakoulutuksen paikkamääriä on lisätty kaikissa kolmessa opinto-ohjaajakoulutusta antavassa yliopistossa (Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistot sekä Åbo Akademi). Lisäykset ovat parantaneet opinto-ohjauksen kelpoisuustilannetta, mutta eivät vielä riittävästi. Opinto-ohjaajakoulutuksen saaneita henkilöitä hakeutuu ohjaustehtäviin myös muille koulutussektoreille (aikuiskoulutus, korkeakoulut), joten koulutuksen hakevien määrän voidaan arvioida entisestään kasvavan lähivuosina. Nyt lähivuosien 2010–2012 sisäännotoksi on esitetty noin 140 aloittajaa vuodessa eli hiukan aikaisempia vuosia enemmän. Jos opinto-ohjaajien siirtymä muitten koulutussektorien tehtäviin jatkuu yhtä voimakkaana, sisäänottoja tulisi kasvattaa 150–160 opiskelijaan vuodessa.

Omana erityispiirteensä ovat maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ohjaustarpeet, joiden kasvua on myös todettu tapahtuvan jatkuvasti. Tätä varten erityisesti Jyväskylän yliopisto on järjestänyt monikulttuuriseen ohjaukseen erikoistunutta opinto-ohjaajakoulutusta. Voidaan olettaa, että tällaisen koulutuksen tarve on kasvava.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu järjestää Lukion opinto-ohjaus ja erityisopetuksen kehittäminen -nimikkeellä täydennyskoulutusta. Täydennyskoulutus kattaa 120 henkilöä kolmen vuoden aikana.

Opinto-ohjaajakoulutukseen on jatkuvasti runsaasti hakijoita suhteessa aloituspaikkoihin.

TE-toimistoissa ohjauspalveluissa työskentelevien määrä ja koulutus

TE-toimistoissa ohjauspalveluissa työskentelevien psykologien määrä on vähentynyt vuodesta 2003 vuoteen 2009 lähes 50 viralla (17 %) ja henkilötyövuosissa mitattuna 65 htv:lla (26 %). Asiakasmäärät eivät ole kuitenkaan laskeneet em. tarkasteluajanjaksolla kuin 10 %, mikä selittyy sillä, että TE-toimistoissa on keskitytty yhä selvemmin asiakkaiden ohjaukseen muun toiminnan kuten yhteistyön kustannuksella.

Ammatinvalintapsykologeilla on maisterin tutkinto psykologia pääaineena ja siirryessään TE-hallintoon he suorittavat muiden virkailijaryhmien tavoin hallinnon oman peruskoulutusohjelman, joka koostuu viidestä jaksosta. Sen jälkeen neuvojat ja ohjaajat osallis-

tuvat Asiakastyön perusteet -osioon ja psykologit erilliseen koulutukseen. TE-hallinnossa järjestetään säännöllisesti henkilöstön täydennyskoulutusta.

Koulutusneuvontaan erikoistuneiden työvoimaneuvojien määrä on vuosina 2001–2009 vähentynyt 65 henkilöllä eli 44 prosenttia. Jäljelle jääneistä noin 80 henkilöstä vain 46 käytti henkilökohtaisten koulutusneuvontapalvelujen tuottamiseen työajastaan yli 50 %.

Vuoden 2008 koulutusneuvojakyselyyn vastanneiden koulutusneuvojien (97 henkilöä) yleisin pohjakoulutus oli opistotasoinen merkonomi tai yo-merkonomitutkinto. Ammattikorkeakoulu-tutkinnon oli suorittanut 15 henkilöä – yleisimmät tutkinnot olivat tradenomi ja sosionomi. Muita tutkintoja olivat: humanististen tieteiden kandidaatti, yhteiskuntatieteiden tai valtiotieteiden maisteri, kasvatustieteiden kandidaatti tai maisteri ja filosofian maisteri.

Elinikäisen ohjauksen työseminaari, 12.11.2010 klo 11.30–15.30

Miten ohjausta pitäisi kehittää? Työskentely ryhmissä klo 13.45–15.00

Elinikäisen oppimisen tukeminen elinikäisten ohjauksen avulla – ohjauksen haasteet ja pullonkaulat

Koulutus- ja urasuunnittelua tukevien tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen tarve ja merkitys on kasvanut kaikenikäisten kansalaisten keskuudessa. Tämä johtuu sekä koulutusjärjestelmässä toteutetuista uudistuksista sekä työelämässä ja yhteiskunnassa laajemminkin tapahtuneista muutoksista. Työurien lineaarisuus on vähentynyt, ja siirtymien määrä on vastaavasti lisääntynyt. Ohjauksen sekä erilaisten tieto- ja neuvontapalvelujen tarve on laajentunut kattamaan koko elinikäisen oppimisen jatkumon, mikä asettaa uudenlaisia vaatimuksia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen järjestämiselle.

1. Palvelujen saatavuus ja riittävyys ja laatu

Ohjauspalvelut ovat hajanaisia ja sektoroituneita. Joiltain osin tarjonta on päällekkäistä ja joiltain osin palvelujen väliin jää katvealueita. Palveluissa on myös alueellisia eroja. Ohjauksessa ei ole riittävästi huomioitu erilaisten asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita eikä heidän olosuhteidensa monimuotoisuutta (ikä, sukupuoli, etninen tausta, yhteiskunnallinen asema, erilaiset valmiudet, kokemukset ja tarpeet sekä oppimisvaikeudet).

Pullonkaulat

- alueelliset/paikalliset ja kielelliset erot palvelujen saatavuudessa, erityisesti henkilökohtaisissa palveluissa
- julkisesti tuotetut sähköiset palvelut hajallaan
- nivelvaiheiden ohjauksessa katvealueita (esim. perusopetuksen jälkeen ilman koulutusta olevat tai koulutuksensa keskeyttäneet alle 17-vuotiaat nuoret: omien koulutustoioiden, tarjolla olevien koulutuspaikkojen ja työllistymismahdollisuuksien kohtaamattomuus)
- palvelut eivät ole asiakkaille läpinäkyviä: huoltajat, lapset ja nuoret sekä aikuiset eivät aina helposti löydä tietoa yhteiskunnan tarjoamista ohjauspalveluista eivätkä ne ole helposti saatavilla
- oppilaitosten välisen kilpailuasetelman vaikutus ohjauksen sisältöön

2. Erityistarpeiden huominn ohjauspalveluissa

Tarjolla olevat ohjauspalvelut eivät riitä vastaamaan erityisryhmien kuten maahanmuuttajien erityisopiskelijoiden, vajaakuntoisten, vammaisten, ikääntyneiden työntekijöiden erityistarpeisiin.

Pullonkaulat

- yksilöllisten ohjauspalvelujen saatavuus heikkoa ja perheen kokonaistilanteen huomioiminen puutteellista
- ohjauspalvelujen jatkumo puuttuu

3. Ohjausosaaminen

Työmarkkinoita leimaavat nopeat muutokset ja epävarmuus, joustavat ratkaisut sekä osaamisen jatkuva kehittäminen. Ohjaukselle, ohjaajan/viranomaisen ja asiakkaan ”kohtaamiselle” tämä asettaa uusia haasteita ja jatkuvaa koulutustarvetta. Ohjauspalveluissa korostuu yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja tarjolla olevien valintamahdollisuuksien kirjo.

Pullonkaulat

- puutteelliset valmiudet asiakkaan itsetuntemuksen ja elämänhallintataitojen tukemiseen
- nopeat koulutusjärjestelmän muutokset -> osaamisvaje, koulutusjärjestelmän muutokset (esim. tuntijakouudistus, korkeakoulujen opiskelijavalinta, opiskelijavalintojen uudistaminen ammatillisessa koulutuksessa)
- muutokset etuuksissa -> osaamisvaje
- toisten sektoreiden ohjauspalveluiden heikko tuntemus

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Taideyliopistoselvitystyöryhmän muistio
- 2 Korkeakoulujen kansainvälistymiseen liittyvät asumispalvelut
- 3 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit; Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen
- 4 Visuaalisten taiteiden kansainvälisen yhteistyön ja viennin organisointia koskeva selvitys
- 5 Culture in development cooperation; Cultural sectors in sustainable development policy
- 6 Yhdessä enemmän - selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön konserniohjauksesta ja -rakenteesta
- 7 Oppisopimuskoulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittäminen
- 8 Oppisopimuskoulutuksen laadun kehittäminen
- 9 Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011–2020
- 11 Selvitys koulutus- ja osaamistarpeiden kehittämisestä sekä ennakkoinnin tilasta ja kehittämistarpeista 2010

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
Verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
Puhelin: (017) 266 2600
Myllykatu 8, 70110 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-031-5 (nid.)
ISBN 978-952-263-032-2 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0327 (painettu)
ISSN 1799-0335 (PDF)